

ליאון - אריה קורב

נזכור את כולם...

רעננה, ישראל

ליאון - אריה קורב / נזכור את כולם...

אסתר יעל זעבין
הבוקרה
2003.3.3
אילן אריה קורב

מהדורה ראשונה: אלול תשס"ג - ספטמבר 2003

מהדורה מתוקנת: כסלו תש"ע - דצמבר 2009

© כל הזכויות שמורות

"הזכירה סוד הגאולה" (מדברי הבעש"ט)

לזכר בני משפחת קורב	לזכר בני משפחת זיינר
אבי - ירחמיאל	האב - מרדכי
אמי - מרים	האם - מרים
אחי - משה זרעיתו שפרה	האח - יואל
אחי - אליהו	
אחזתי - שפרינצה	
אחי - ישראל	
דודינו - אברהם-יעקב ומנוחה שרזלביץ	
בן דודינו - שמואל גילינסקי	

לזכר בננו

מוזטי קורב

שנפל במלחמת יום הכיפורים - 1973

זיכרם לברכה

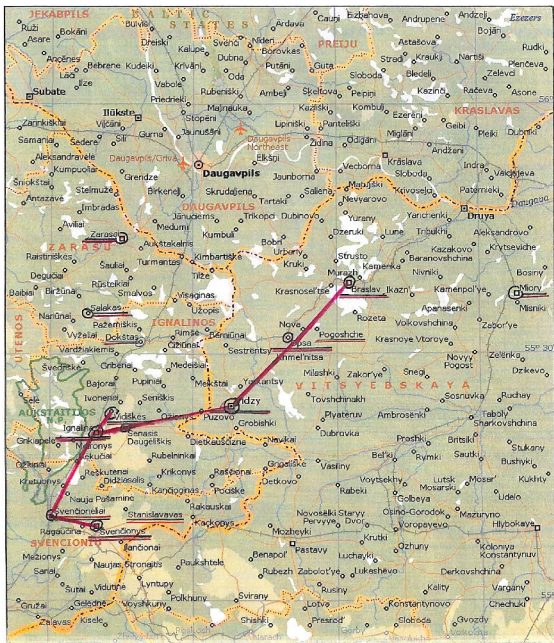
העיירה בוערת

אש, אחים, תבערה!
עיירתנו הדלה, הוי בוערת!
רוחות זעף שם ירגזו,
חיל ושבר בה אחזו,
להבות השמד יגבירו
אש בכל העיר ...

מרדכי גבירטיג

מפת האזור בו התרחשו המאורעות המתוארים בסיפור
המקומות המוזכרים מסומנים בעיגול וקו

במסגרת המסונמת לעיל אזור המפה המפורטת

משפחת קורב: ירחמיאל ומרים

מימין: משה, ישראל, לייבעלע, אליהו, שפרינצה

התמונה צולמה בשנת 1938.

ירחמיאל קורב

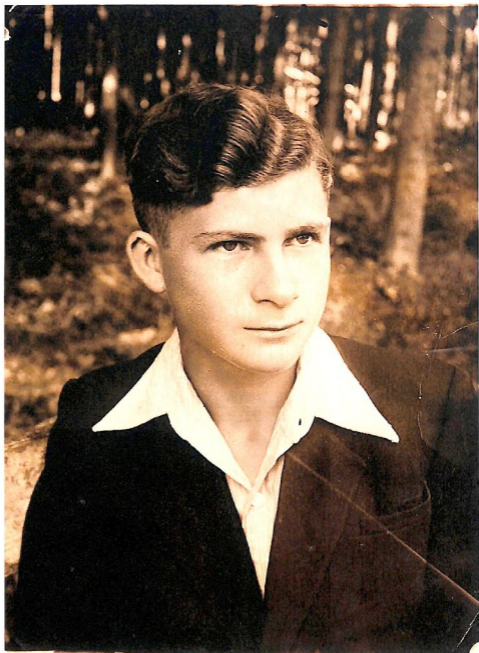
אי' בטבת תרמ"ח 16.12.1887 - כ"ג אלול תשי"ב 13.9.1952
הובא למנוחת עולמים בבית הקברות בחיפה (חוף הכרמל).

מרים קורב

תרכ"א 1890 - תשי"ד 1944

נרצחה ביער פונאר, על יד וילנה.

ליאון - אריה קורב

צולם באינגלינו בשנת 1945, שנה אחרי השחרור.

משה קורב

שפרה קורב

אליהו קורב

שמואל
גילינסקי

מנוחה
שרולביץ

אברהם-יעקב
שרולביץ

משפחת ויינר : מרדכי ומרים לבית רייכל, שפרה ויואל

שפרה קורב

מבוא

אחרי שנים רבות של התלבטויות וספקות, החלטתי סוף כל סוף להעלות על הכתב ולתעד את קורותיי, קורות משפחתי ושאר בני עמי בתקופה הנוראה של הכיבוש הנאצי.

בתעודה שלהלן, רשמתי את זכרונותי, תארתי את עיירתי אינגלינו, את מוסדות הציבור של היהודים, חיי הקהילה המפותחים, בעיירה יהודית, במזרח אירופה, בשנים לפני מלחמת העולם השנייה.

זכרונות מחיי משפחותינו לפני השואה ועל החיים בשואה. בהיותינו פליטים, החיים בגטו, במחנה, במחבוא וביער. אני מנסה לתאר את סבלם של היהודים, את הרצון העז להמשיך לחיאבק, לשרוד כדי לספר על השואה האיזומה, שפקדה את עמנו.

שואה בה רצחו הגרמנים ועוזריהם באירופה 6,000,000 מבני העם היהודי.

עדות זו היא שלי, נער אשר חווה את זוועות השואה ומתאר זאת מניסיונו האישי.

שכנינו הנוצרים, שגרנו איתם בשכנות טובה שנים רבות, הפכו את עורם ועזרו לגרמנים בהשמדה. למרות זאת, ברצוני לציין לטובה את המעטים והבודדים מידידינו הנוצרים שסכנו את עצמם ועזרו לנו.

רשמתי את כל הארועים האלה כדי שכל צאצאי משפחותינו יידעו על קורות אבותיהם ושאר העם היהודי בימי הכובש הנאצי.

בהמשך דברי תיארתי גם את קורותיי אחרי סיום מלחמת העולם השנייה. עלייתי ארצה, נישואיי והולדת הילדים. רשמתי את קורותינו בארץ מיום עלייתנו.

לצערי הגדול, תיאור זה כולל גם את האסון הגדול אשר פקד את משפחתנו והוא נפילתו של בנו, היקר לנו מכל, במלחמת יום הכיפורים.

תהיה עדות זו גלעד לזכר יקירינו.

נזכור את כולם!!!

המשפחות שלנו

שמי ליאון - אריה קורב, יליד 27.9.1928 באינגלינו, פולין.
אבי - מורי, ירחמיאל בן אברהם-משה קורב, יליד 1887. אמי-מורתי, מרים בת דב-בר קורב לבית שרולבקיץ, ילידת 1890.

חמישה ילדים היינו, אחות וארבעה אחים: משה, אליהו, שפרינצה, ישראל ואנוכי. משפחתנו, שהגיעה לאינגלינו בשנת 1918, הייתה משפחה מכובדת וידועה בכל האיזור.

אבי היה יו"ר הקהילה היהודית, חבר מועצת העיריה, יו"ר ב"י"ס העברי "תרבות" וגבאי בית הכנסת. איש משכיל, יודע ספר, ידע את ספרות היידיש, העברית, הרוסית והגרמנית. עסקן, שעזר לציבור שלא על מנת לקבל פרס.

אבא כתב יומן בתקופת השואה בו תאר כל מה שעבר עליו, על משפחותינו ועל שאר היהודים בתקופת השואה. על הסבל והכאב של רבים, על הרצון העז להמשיך לחיות בניסיונות בלתי אנושיות, להמשיך להיאבק, לשרוד, בכדי לספר על השואה האיזומה.
שם היומן "כי במקלי עברתי..... פרקי שואה ופדות".

אמי, משכילה, בעלת נפש עדינה ולב רחום, אשר הקדישה מזמנה ומרצה לעזרה לזולת. ביתנו היה בית דתי, מסורתי, ציוני. ששי, שבת וחג הלכתי עם אבי לבית הכנסת. אחרי הארוחה החגיגית הייתה אמא מוציאה מארון הספרים שירונים, מחלקת לנו, ואנו שרנו זמירות שבת וחג ושירי ארץ ישראל.

כך מהר הם חלפו, ימי הילדות הטובים והיפים שלי.
אחי משה, יליד 1916, פעיל ב"שומר הצעיר", עבר הכשרה ותכנן לעלות ארצה, אך גויס לצבא הפולני ולחם נגד גרמניה הנאצית במלחמת העולם השנייה.

אחי אליהו, יליד 1918, פעיל ב "בית"ר", עלה ארצה בשנת 1938 עם קבוצת "האירגון הצבאי הלאומי" מוילנה, בעליה הבלתי ליגלית. כאשר אונייתם נטרפה בים, אוניה עם פליטים יהודים מגרמניה העלתה אותם על סיפונם. שלושה חודשים שטו בים ולחופי הארץ הגיעו וירדו בכפר ויתקין.

בארץ היה חבר "הארגון הצבאי הלאומי", ועבר לח"י. בשנת 1943 אליהו נעצר ע"י הבריטים, נכלא בבתי כלא בית לחם, ירושלים ובמחנה המעצר לטרון. בבתי הכלא עונה קשות, התעללו בו החוקרים, אבל אליהו עמד בגבורה, ובאומץ לב ולא הסגיר את חבריו. חוקריו לא הוציאו ממנו כל מידע.

כתבו אודותיו בספרים:

"לוחמי חרות ישראל" של מפקד הלח"י, נתן ילין מור, הוצאת "שקמונה" בע"מ 1974.

"ספרה של לוחמת" של גאולה כהן, הוצאת המדרשה הלאומית והוצאת "יארי".

"מערכות הארגון הצבאי הלאומי המרד 46-1944", חלק ד' של דוד ייב. הוצאת מוסד קלאוזנר ת"א 1973.

"ספר גולי אצ"ל ולח"י במחנות המעצר באפריקה שנים 1944-1948 של שולמית אליאש, אוניברסיטת בר-אילן.

ספר לזכרה של נחמה כהן, חברת לח"י, שהוציא בעלה, יהושע כהן, חבר קיבוץ שדה בוקר.

ספר "לחי אנשים", הוצאת "יארי", תש"ס ב - 2002.

אליהו היה בין העצורים הראשונים שהוגלו ע"י הבריטים למחנות המעצר באפריקה, אריתראה, וקניה.

אליהו שוחרר בשנת 1948 אחרי הכרזת המדינה, וזאת אחרי שנים של סבל ותלאות, אחרי כשש שנות מעצר בארץ ובגלות.

אחותי שפרינצה ילידת 1920, למדה בנימנסיה העברית "תושיה" בוילנה. חברת "השומר הצעיר". אחי ישראל יליד 1922, סיים את הטכניקום היהודי בוילנה ואת הגימנסיה "אפשטיין" בוילנה, חבר "ביתר".

אחותי ואחי, שניהם צעירים ומשכילים, שאפו ותכננו להמשיך את לימודיהם בארץ ישראל. אחי כבר היה רשום בטכניון בחיפה, אך באה השואה הנוראה וקטעה את שאיפותיהם באיבן.

הבית שלנו

הבית שלנו היה בית מרווח. בחזית מרפסת גדולה ויפה. בבית תנורי חרסינה צבעוניים. הריהוט: מזנון, ארון ספרים, שולחנות גדולים וכסאות, ספה, הכל מעץ מיוחד ומגולפים בציורים שונים. מתחת לבנין מרתף גדול. השטח כולו היה מוקף גדר עץ. בכניסה לחצר שער עץ גדול מעוטר. מאחורי החצר, מרתף גדול כולו מבטון מזוין, כולל הגג, לאחסנת קרח לתקופת הקיץ. מאחורי מרתף הקרח, הסאונה שלנו. מסביב לבית, על שטח רחב, גן עם עצי פרי שונים: תפוחי עץ, אגסים, דובדבנים, שזיפים, שיחי חרזירים (אגרעס), שיחי דמדמניות, שיחי פטל ועוד שיחי פרי אחרים. עצי נוי: הילוך, תרזה-טיליה (ליפה), עצי ליבנה, ובין עצי הנוי ספסלי עץ יפים שרגליהם מיציקת ברזל מעוטרים.

כך היה ביתנו הנאה, הנעים והחם.

עיסוקם של הורי

משפחה אמידה הייתה משפחתנו. אבי, סוחר יערות, בעל סוכנויות של מכוונת חקלאיות, ציוד למחלבות, חומרי בנין, מוצרי ברזל וקבלן לבניית מגורים למשמר הגבול הפולני.

עירדתי - איגנלינו, מחוז שוונציאני, פלך

יולנה - היום ליטא

איגנלינו, עיירה בצפון מזרח פולין 5 ק"מ מהגבול הליטאי ו-40 ק"מ מהגבול הלטבי. איגנלינו נוסדה בשנת 1862 עקב בניית מסילת הברזל פטרבורג - וארשה בקטע דווינסק - יולנה. העיירה מוקפת יערות, אנמים, נהרות ושטחים חקלאיים בין נופים מקסימים. כל השטחים היו שייכים לפריץ קמינסקי. לפריץ קמינסקי היו בן ובת. שם הבן איגנצי, ושם הבת הקלינה.

עם בניית תחנת הרכבת, הבנין הראשון בעיירה, הוכרז המקום בשם איגנלינו, ע"ש ילדיו, איגנצי והקלינה. בשנת 1903 היו באיגנלינו 30 משפחות יהודיות, בערך 200 נפש.

הקהילה הקטנה בתנה בית כנסת והוחלט להביא רב. לאיגנלינו הגיע הרב משה-אהרון חייט, שקבל סמיכות לרבנות מהרב יעקב יצחק ריינס זצ"ל.

לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה היו באיגנלינו 4,000 תושבים, מהם מעל 800 יהודים.

בשנת 1905 הוחלט באיגנלינו יום שוק איזורי, בכל יום ה'. כך הוכרזה העיירה למרכז מסחרי איזורי. זה נתן דחף לפיתוח העיירה. רוב היהודים בעיירה עסקו במסחר ובמלאכות שונות כגון: סוחרי יערות ומסחר בעצים, סוחרי תבואות, סוחרי בקר, עורות וצמר, סוחרי פירות וירקות ואספקת דגים וסרטנים ליולנה, וורשה ופריז. כ"כ היו חנוונים ובעלי מלאכה. יחסית למספר הקטן של יהודי העיירה, חיי תרבות יהודית היו מפותחים מאוד. היו בעיירה ארבעה בתי כנסת. שלושה של "המתנגדים" אחד של חסידי לובביץ.

נוסדו שני בתי ספר יהודים. בשנת 1919 נוסד בית הספר "יידישע פאלקס שול", עד אז למדו ב"חדר". יו"ר ב"ס היה יודל-יהודה וידוץ'קסקי, איש משכיל מנכבדי העיירה.

בשנת 1928 נוסד בית הספר העברי "תרבות". אבי היה ממייסדי בית הספר. חלק ממסיימי בתי הספר העממיים המשיכו את לימודיהם ביולנה.

בשנת 1930 נוסדה הספרייה היהודית באיגנלינו. היתה זו ספרייה גדולה. ספרים ביידיש, עברית, פולנית, רוסית וגרמנית. יהודים קשיי יום, גברים, נשים, נוער וילדים באו להחליף ספרים.

חוג דרמטי הציג הצגות פעמיים בשנה, בחנוכה ובפורים. בהכנת ההצגות השתתפו לא רק השחקנים. כל אחד עזר בהצלחת האירוע, שהתקיים בבית העם, בבניין חדש. בבית העם לא היו מספיק כסאות. למציאת פתרון, השתתפו בעלי העגלות בהתנדבות, בעזרת תלמידי בית הספר שהצטיידו בגיר לצורך סימון הכסאות, ועברו בבתי היהודים ואספו כסאות לאירוע. כמוכן שלמחרת החזירו אותם. ההצגות היו מוצלחות, כמעט כל יהודי העיירה הופיעו בבגדי חג, גאים שהשחקנים הם משלנו. אירוע גדול, שמחה גדולה, "הצגה בעיירה, א פארשטעלונג אין שטעטלי".

להעשרת חיי התרבות תרמה גם תזמורת כלי נשיפה, שהייתה "שם דבר" בסביבה. הנגנים כולם יהודים, מבוגרים וצעירים.

דודי אברהם - יעקב שרולביץ שהיה מעל גיל 40, ואחי משה בן ה-18 שניהם נגנו בתזמורת.

בנק "מילות חסדים" בניהולו של מוטל-מורדכי ז'יסלך עזרו בהלוואות לסוחרים זעירים. רב יהודי היה בין מתנדבי מכבי אש שמפקדם יהודי, מר מאיר מולר. יהודי העיירה היו גם בעלי

מודעות פוליטית מפותחת. היו בה מפלגות: "החלוץ", "השומר הצעיר", "בית"ר", "ברית החיל", "מזרחי" ומפלגה קומוניסטית במחתרת.

בדרך כלל חיי התרבות ומסורת יהודית היו מעוגנים בחיינו לאורך כל השנה. עם בוא החורף, כשהפור והשלג כיסו את האזור החלו הילדים, ואני בתוכם, להוציא את הציוד לספורט החורף. מגלשי הסקי שלי, המזחלת והמחליקיים היו כבר מוכנים. אהבתי את תקופת החורף. יחד עם חברי היינו עולים לגבעות, גולשים בסקי למטה, העלינו גם את מזחלות השלג שלנו ויידנו במהירות רבה למישור. נוסף על כך היינו מנקים את פני האגם הקפוא מהשלג כדי להכשיר שטח להחלקה במחליקיים.

חג החנוכה הגיע ועימו חופש החנוכה. חג המספר על גבורה יהודית, על ניסים ונפלאות שעשה ה' לאבותינו בימים ההם אך לצערי, כפי שהתברר, ניסים לנו לא היו.

חג יפה ונחמד. אנו מקבלים דמי חנוכה, מדליקים נרות, אוכלים לביבות. כל העיירה עטופה מעטה שלג.

בערבים, בבתי היהודים עומדות על אדני החלונות חנוכיות ונרות דולקים. אור הנרות הדולקים בחלונות משתלב יפה עם ניצוצות השלג בחוץ, העוטף את העיירה וביחד יוצרים תמונה פסטורלית יפה.

הנה הגיע ט"ו בשבט, ראש השנה לאילנות. ילדים מקבלים שקיות עם פירות מארץ ישראל: שקדים, צימוקים, חרובים ותאנים. פירות אלה היו יקרים בעיני הילדים, הם סימלו את הקשר הנצחי בין העם בגולה וארץ ישראל.

אחריו בא חג הפורים. יהודים שמחים על סופו המר של המן הרשע. בבית אופים אוזני המן, הולכים לבית הכנסת לשמוע את מגילת אסתר ובהישמע שמו של המן הרשע "יורים" הילדים באקדחי פורים ומרעישים ברעשים. חג הפורים הוא חג שמח במיוחד לילדים, אשר מתחפשים בתחפושות שונות ומשונות, פה מלכות אסתר, כאן אחשוורוש שם ליצנים שונים ואיש לרעהו שולח משלוח מנות.

השלג הפשיר, הגיע האביב ואיתו חג הפסח, חג החירות, חג הגאולה. ההכנות לחג בבית, ניקיון כללי יסודי, מורידים את כלי המטבח המיוחדים לחג. אנו הילדים מבקרים במאפיה לראות איך אופים המצות. כל הילדים מקבלים בגדים חדשים לחג. בעיירה כולם מתכוננים לחג, לליל הסדר. בבית מקיימים סדר כהילכתו. בימי הפסח היו הילדים משחקים משחקי אגוזים.

אחרי חג הפסח מגיע ל"ג בעומר. חג מרגש לילדים. היינו מכינים קשתות וחיצים ומצודים היינו יוצאים בשירה, "היערה בקשת וחץ, נקומה נצאה שם פרח ועץ..." "לואגם הירוק", מדליקים מדורה, אוכלים כריכים עם ביצים קשות צבועות בצבעים שונים ומקשיבים למורים המספרים סיפורי גבורה של רבי עקיבא ובר כוכבא.

וכבר מתקרב הקיץ, חג השבועות. חג מתן תורה הגיע. בחג אוכלים רק גבינות, מאכלים חלביים. ערב החג יוצאים ילדי בית הספר לנהר, במקום שנשפך לאגם, שם צומחים פרחים שונים. אנו קוטפים את הפרחים ובשירה "סלינו על כתפינו, ראשינו עטורים מקצות הארץ באנו הבאנו ביכורים..." וחוזרים הביתה.

אנו שמחים שאחרי חג השבועות מותר כבר ללכת לשחות באגמים ושבקרום בא החופש הגדול.

1 בספטמבר 1939, פרצה מלחמת העולם השנייה. קיץ, סיום שנת הלימודים הגיע. אני חיכיתי לחופשה השנתית. בבית הספר ארגנו מסיבת סיום. במסיבה משתתפים החורים, המורים והתלמידים כולם חוגגים. מסיבה מוצלחת מאוד. התעודה שלי טובה. החופש הגדול הגיע.

התלמידים שלומדים בוילנה חוזרים הביתה לחופשה, ביניהם אחותי שפרינצה ואחי ישראל. העיירה מלאה נופשים שהגיעו מוילנה וממקומות שונים. הפנסיונים, בתי ההבראה, מלאים. לאיגנלינו מגיעות קבוצות צופים ממקומות שונים בפולין. הם מתמקמים, בונים מחנות צופים ביערות על יד האגמים. הנופשים העירוניים שהגיעו מבליס על יד "האגם הירוק", שמימיו ירוקים, וסביבו יער ועצים גבוהים מאוד. באגם הגדול "פולוש"י", שחציו שייך לפולניה וחציו לליטא, שם מתקיימות תחרויות קייקים. האגם הזה נשפך לנהרות "זקמנה" ו"ויליה" כך שאפשר לשוט ולהגיע לוילנה, מרחק 100 ק"מ.

חברי ואנוכי נהגנו לבלות על שפת האגם הקרוב לביתנו. האגם והיער מסביב לו היו שייכים למשפחת ישראל-נח אהרון, קרוב משפחתנו. האגם נקרא "האגם היהודי".

לקראת החופש שופצה הסירה שלנו. חברי ואנוכי הינו מבליס בשיט באגם, קוטפים פרחי מים, לבנים וצהובים, קוראים ספרים ויוצאים לקטוף פירות יער, הנמצאים בשפע.

חברי המצוידים בחכות היו יושבים ודגים. אני לא אהבתי לדוג. הייתי אומר להם שגם הדגים רוצים לחיות. בעיני זה צער בעלי חיים.

הנופשים השונים נהגו לבקר בשוק. השוק מלא ירקות שונים ומלא פירות, תפוחי עץ, אגסים, דובדבנים מסוגים שונים והרבה פירות יער שונים. בעיתון היהודי "דער מאמענט" אשר היה מגיע לבתינו מורשה וב"אוונט קוריער" שהגיע מוילנה קראנו על חוקים וגזרות נגד יהודים בגרמניה ועל גרוש היהודים משם.

כותבים גם על סכסוך בין פולין גרמניה המתייחס לעיר הנמל הפולנית גדנסק, היא דנציג. הצבור מודאג מהמצב. הצבא הפולני מתחיל בתמרונים, מגייסים אנשי מילואים. הצבא מתכוון למלחמה. האזרחים מתחילים לאגור מזון, מלח, נפט, גפרורים, טבק וכו'.

עד תקופה זו התנהלו חיינו על מי מנוחות בעיירתנו איגנלינו. היתה לי ילדות טובה מאוד עד פרוץ מלחמת העולם השנייה.

פרוץ מלחמת העולם השנייה - 1.9.1939

ביום 1.9.1939 - אני בן 11. פרצה מלחמת העולם השנייה, גרמניה וברית המועצות תוקפות את פולין וכובשות אותה.

ב- 17.10.1939 - נכבשה אינגלינו והאיזור ע"י הצבא הסובייטי. אחרי חודשיים נמסר השלטון לליטא. חיי היהודים בימי השלטון הליטאי היו טובים. בתום שנה חזר השלטון הסובייטי, לאחר שכבש את כל הארצות הבלטיות.

החנות והמחסנים של משפחתי הוחרמו ע"י השלטון הסובייטי. אני התחלתי ללמוד בגימנסיה היהודית בוילנה.

1941.6.22 - גרמניה תקפה את ברית המועצות.

1941.7.1 - הגרמנים כבשו את אינגלינו. טורים של הצבא הגרמני נעו לחזית. הצבא הסובייטי נסוג. האקטיביסטים הליטאים חוספים יהודים ברחובות.

חוקים נגד היהודים - 1941

- א. כל יהודי חייב לענוד טלאי, מן דוד צהוב, מצד שמאל על החזה, ומצד ימין על הגב.
- ב. על כל בית יהודי חובה לתלות שלט בו כתוב JUDE - יהודי.
- ג. אסור ליהודים ללכת על מדרכה.
- ד. אסור ליהודים לעזוב את העיר.
- ה. אסור ליהודים להשתמש ברכבת או באוטובוס.
- ו. אסור ליהודים להשתמש בדואר, בטלפון ובטלגרף.
- ז. אסור ליהודים לבקר בשוק לצורך קניית מצרכים, אלא בשעות 16:00 – 14:00.
- ח. אסור ליהודים להחזיק במקלט רדיו.
- ט. אסור לנוצרים לבקר בבתי יהודיים.
- י. הלימודים של ילדי היהודים בבתי ספר הופסקו.
- יא. יהודים נעצרו לעבודות כפיה: תיקון כבישים, תיקון מסילת הברזל, עבודות בטחנת הקמח. בכל המקומות עובדים קשה מבוקר עד ערב ומקבלים מכות.

1941.7.9 - באינגלינו נאסרו 26 יהודים ונכלאו. נאמר שנשלחו לעבודה מחוץ לעיירה, אך התברר שהוצאו להורג. מגיעות ידיעות על חיסול היהודים בליטא, בעירות טארגין, אוט'אן ופוניבז'. הציבור היהודי מסרב להאמין. שולחים שליחים בתשלום רב, לברר האם הידיעות נכונות. השליחים חוזרים ומאשרים את הידיעות הרעות. הציבור היהודי לא רוצה להאמין. אמנם ידענו על החיים הקשים, הגורות, נגד היהודים בפולין הכבושה. ידענו שיהודים עדיין חיים, כי נתקבלו מכתבים מיהודים שנשארו בשטח שנכבש על ידי הגרמנים. לא תארנו לעצמנו שבמאה העשרים אפשר לחסל עם, אך מהר התברר לנו שיהדות ליטא, לטביה ואסטוניה היתה הראשונה להשמדה. חמש נערות מגיעות אלינו. "מר קורב, אנא תעזור לנערות בהמשך דרכן" כתב לאבי אחד מנכבדי יהודי פון'ברודז'. מי הן הנערות? שתי האחיות בראבו עטה וצירנה, מהעיירה סאלוק. רוזנקובץ חיה, לצנץ אידה וקרזו רחל מורסאי. כולן מליטא. הן סטודנטיות מאוניברסיטת וילנה, שם למדו.

המלחמה פרצה, הן ברחו מוילנה כדי להגיע להוריהן אשר בליטא. הן הלכו ברגל, היות וליהודים אסור להשתמש ברכבת או באוטובוס. המרחק מוילנה אלינו 100 ק"מ. אבי שלח שליח, גוי טוב, לסאלוק, שילם לו טוב בכדי לדעת מה מצב היהודים שם. השליח הביא מכתב ממשפחת בראבו, בו הם כותבים שהם חיים בגטו ומבקשים שהבנות יגיעו הביתה.

אבא הזמין עגלון, שהסכים לקחת את הבנות לסאלוק. כמוכן, אבא שילם לו טוב. מוקדם בבוקר יצאו לדרך ובערב חזרו הנערות אלינו. מה מתברר? העגלון סיפר שכשבר היו לא רחוק מסאלוק, פגש אותם בדרך פולני ושאל: "לאן אתה מוביל את היהודים?" "אתה מוביל אותן כדי שיהרגו אותן? הרי בסאלוק הורגים את היהודים". העגלון השאיר את הנערות ביער, הגיע לכפר הקרוב והתברר שזה נכון. ביום זה הוצאו להורג כל יהודי סאלוק, לכן החזיר אותן אלינו. הנערות נשארו אצלנו. אבא שילם למזכיר המועצה 1,000 רובל ולמפקד המשטרה באריג למעיל, כדי שיעלימו עין מהנערות.

הגטו באיגנלינו

1.9.1941 - שוטרים ואקטיביסטים ליטאים הקיפו את העיירה. פקדו על כל היהודים לעזוב את בתיהם, ולהשאיר את רכושם. הם ריכזו את כולם ברחוב שלנו שהוכרז כגטו. הרחוב שלנו שהיה רחוב יפה, הוכרז כגטו מאחר וממזרח ומצפון הוא גובל באגמים. זה נועד להקשות על היהודים לברוח, וכדי להקל על השמירה של המשטרה.

החיים בגטו קשים. הצפיפות נוראה, גרים בעליות גג. גם בסאונה שלנו גרה משפחה. הפחד גדול. אין איש יודע מה יביא יום. התארגנה עזרה, מזון ובגדים לאוכלוסייה החלשה.

בהיותנו בגטו, הגיעו שוטרים ליטאים ודרשו מאבא כסף. אבא כמוכן נתן להם, אך פנה למפקד המשטרה שהכיר עוד מתקופת השלטון הליטאי. המפקד ספר לאבא, שאומנם הוא המפקד אבל אין לו השפעה על השוטרים שהגיעו מליטא תחת פקוד אחר, וזאת בכדי להקשות על היהודים. לכן, הוא מציע לאבא לעזוב לתקופת מה, למחבוא מחוץ לעיר.

לפני שאבא עזב למחבוא, חלק לכולנו כספים, גם לחמש הבנות, והוראות מדויקות לאן כל אחד מאיתנו צריך לברוח בשעת הצורך. עלי להגיע למחבוא של אבא, לחווה של קרול בוטקביץ על יד הכפר ביציוני ואמא צריכה להגיע לאחוזת האחיות צ'יניאקבסקי, שזה בשכנות. אחי משה, אחותי שפרינצה, אחי ישראל וחמש הבנות אמורים לברוח לדוד יצחק שרולבקיץ בעיירה דונילוביץ אשר בבילורוס, שם עדיין שקט. ידוע שיהודי דונילוביץ נרצחו ב-י"ב-י"ג כסלו תש"ג, 11.22.1942, ביניהם דודי יצחק שרולבקיץ ומשפחתו.

1.9.1941 - 26.9 - בקרתי אצל זוסיה פאוקשקא המתגוררת מחוץ לגטו. היא הייתה עוזרת שלנו שנים רבות וגם נידלה אותי. בתקופת השואה עזרה לנו הרבה. זוסיה הודיעה לי שיש שמועות שמחסלים את הגטו. חזרתי הביתה וסיפרתי זאת לאמא. באותו ערב, יום שישי, הוקף הגטו ע"י המשטרה ואקטיביסטים ליטאים. אין יוצא ואין בא. אמא אמרה לי לברוח. כשהחשק יצאתי מהבית לכיוון האגמים, משם לְוֹנְאִישִׁיבְקָה, לאחווה של לייב חיים אלפרין.

סיפרתי להם המתרחש בגטו. משם המשכתי לחווה של קרול בוטקביץ, למחבוא של אבא. ללכת דרך הכפרים מסוכן, אני הולך מסביב, דרך הביצות והיער. לילה, חושך, אני שומע רייות, נביחות

כלבים, אימה ופחד. אני שוכב לנוח בוואדי בין ההרים, ואני נזכר בפסוק: "אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזריי" (תהילים כ"א 1). לפסוק הזה פניתי הרבה פעמים בארבע שנות השואה. עייף ונפחד הגעתי לחווה של משפחת קרול בוטקביץ. במתבן מגשתי את אבא. סיפרתי מה נשמע בגטו ומה סיפרה לי זוסיה. אבא ואני טיפסנו למעלה על החציר, שכבנו אך לא יכולנו להירדם. בבוקר הגיעה גבי בוטקביץ והוחלט, שהיא תלך לאינגלינו לברר מה המצב. גבי בוטקביץ חזרה מאינגלינו. "לכו לאכול" אמרה, "אספר לכם אחר כך". כמובן שלא אכלנו ואז גבי בוטקביץ אמרה "רע מאוד, הגטו חוסל". את כולם גירשו ולא יודעים לאן. היה זה יום שבת-שוכה תשי"ב 27.9.1941.

אבא ואני במתבן. מסביב שומעים ריאות. אדון בוטקביץ בא מיוחד ומספר שלא רחוק, בכפר, תפסו ילד יהודי ורצחו אותו. מתברר שהיה זה משהילה פיגל, חבר ילדות שלי, יחד למדנו בכי"ס "תרבות" באותה כיתה. כמו כן תפסו את צבי - אהרון ברומברג ואת בנו אברמילה בן השמונה שברחו, והכפריים רצחו אותם. הבוטקביצים מפחדים מאוד. אנחנו במתבן, נפתחת הדלת, גבי בוטקביץ הביאה את אמא. אמא אחוזת בהלה, עיניה מתמלאות דמעות וסיפרה: בשבת בבוקר גירשו את כל יהודי אינגלינו. את כולם הריצו ברגל. לקשישים ולילדים נתנו עגלות. אמא ברחה מהשיירה, הסתתרה אצל משפחת רציצקי ברפת, שם נשארה עד שהחשיך, משם הלכה לאחוזת אחיות צרניאבסקי, אך שם הבחינו בה הפועלים ואמא עזבה מיד והגיעה אלינו.

הבוטקביצים מפחדים מאוד. באם יתפסו אותנו הם יעצרו וישרפו להם את החוה. חיכינו עד רדת הלילה והחלטנו ללכת לויז' ולא לדונילוביץ מאחר וזאת דרך יותר קצרה, וגם ויז' שייכת לבילורוס. אומרים ששם ביתיים לא פוגעים ביהודים.

החשיך, ואנו יצאנו לדרך. הבוטקביצים ליוו אותנו דרך השדות, עד לכביש הראשי, אשר מוביל משוונציאני לויז'. "תוכלו לחזור אלינו כאשר המצב יירגע" אמרו הבוטקביצים, לפני שנפרדנו. המשכנו ללכת בכביש. מכפר רחוק מגיעים צלילי אקורדיון, קריאות שמחה של גברים ונשים השמחים שנפטרו מהיהודים. המרחק לויז' כ - 35 ק"מ, אך עלינו לעקוף את הכפרים, להתרחק מהחווה החקלאיות בדרך, כך שהמרחק גדל.

נכנסנו ליער לנוח. יצאנו מהיער, ושוב עלינו על דרך המלך ונעצרנו ע"י מספר אנשים. אחד מהם תפס את אבא והוביל אותו בצד. שניים עצרו את אמא ואותי.

חושך, פחד, שודדי דרכים. שואלים את אמא מי אנחנו. אמא אומרת להם שהיא גבי קורב מאינגלינו. "לא נהרגו אתכם, ולא נסגיר אותכם למשטרה. עליכם למסור לנו הכסף והתכשיטים שיש לכם". אמא מסרה להם את הכספים והתכשיטים: שרשרת זהב ארוכה, שעון יד מזהב ומספר טבעות זהב. כמו כן לקחו את הנעליים, הסוודר, ומטפחת ראש ממשי. ממני לקחו את הכסף, המעיל, הנעליים ואת המשקפיים.

אחד מהם אמר: "אבא שלי מכיר את מר קורבי". אבא סיפר שמר קורב עזר לו ולהרבה איכרים, לכן אנו משחררים אתכם. על תלכו עם הכביש, אל תצמידו את עצמכם ליער, שהפטרול המשטרתי לא יעצור אתכם, הם לא ישחררו אתכם". היו אלה "שודדי דרכים בעלי מצפון"..... לא כן? המשכנו ללכת. איפה אבא אין אנו יודעים. לילה, חושך, שומעים ריאות. נכנסנו ליער, פחד ואימה. מי יודע כמה עוד יש עד לגבול של בילורוס.

השחר הפציע, מרחוק אני רואה את הנהר דיקנה. אנחנו קרובים לגבול. אך פתאום שומעים צלצול פעמוני אופניים. זהו הפטרול המשטרתי. אנחנו קרובים לגשר. גשר-עץ רעוע מעל הנהר, זהו הגבול ליטא - בילורוס.

מיד אנוחנו התחבאנו מתחת לגשר. השוטרים נעצרו על הגשר, התיישבו, עישנו סיגריות ונחו. אבא חיבקה אותי חזק, עיניה גדולות, והיא כה חיוורת, רועדת מפחד. לאחר כ- 30 דקות, זמן נצח..... השוטרים עזבו, חזרו לכיוון ליטא.

יצאנו מתחת לגשר והמשכנו ללכת יחפים לכיוון ווידז. הגענו לכפר הקרוב, שכבר שייך לבלרוס, שאלנו, ואז נאמר לנו שעבר פה יהודי, ואחד הכפריים שהכיר אותו הסיע אותו לוידז. כך הגענו לוידז למשפחת בתיה קָרְגִינסקי, אחות של דודה מנוחה. היה זה יום ב' 29.9.1941. שם גם פגשנו את אבא. מתברר שהשוודים לקחו מאבא את הכסף ושיחררו אותו.

פגשנו שם גם את הדוד אברהם - יעקב, ודודה מנוחה שרולבין; את דודנו אברהם גילינסקי ובניו מאיר, ישראל ושמואל ומשפחותיהם; כ"כ את בנו ברל גילינסקי, את בתו אלטה ובעלה יוסף גֶוֶנְדָה וילדיהם. כולם המשיכו לעיירה מיוֹרְי, שם התגוררה אחותם, מָרְה, עם משפחתה. ושם כולם נרצחו.

היחיד שנשאר מהמשפחה העניפה היה שמואל גילינסקי. בוידז פגשנו גם את בן דודי יצחק אסטרינסקי, שהמשך מוידז לפוסטווי בו התגורר אחיו, חנן אֶסְטְרִינסקי עם משפחתו. הם נרצחו יחד עם כל יהודי פוסטווי. פגשנו את האחים דוד ופיבל סולובִיצקי, שהתברר שנספו בעיירה קזאן.

כל אלה הצליחו לברוח מאיגנלינו אך, לצערי, נספו בכל מיני מקומות אחר כך. **פּוֹלִיגוֹן** נמצאת 30 ק"מ מאיגנלינו ע"י נובו-שְׁוֹנְצִיאָני (שְׁוֹנְצִיגְלָאי בליטאית). מקום בו הצבא הפולני לפני המלחמה ערך תמרונים.

במקום זה רוכזו כל יהודי המחוז. לאחר שהייה של שבוע, איפשרה המשטרה הליטאית למספר קטן, בעלי מלאכה, לעזוב לשוונציאני ששם רוכזו בגטו.

בפולגון כולם רוכזו בצריפים בצפיפות נוראה. נודע לנו, ששוטר מכר איפשר לאחי ישראל ולאחותי שפרינצה לברוח, אך הם לא רצו להשאיר את חמש הבנות. הם קיוו כי יצליחו להציל גם אותן ואולי עוד מישהו מקרובינו. אחי ואחותי סיכמו עם השוטר שלמחרת בלילה יאפשר השוטר לכולם לברוח, אך למחרת היה זה מאוחר.

בימים ט"ו - ט"ז תשרי תש"ב 7-8.10.1941 רצחו הליטאים והגרמנים את יקירינו בפולגון. 8,000 יהודי המחוז נרצחו, ביניהם אחותי שפרינצה ואחי ישראל היקרים שבה אהבתי. ארבע מחמש הבנות, האחיות בָּרָבָו עטה וצ'רנה, רוֹזֶנקוֹבִיץ חיה ולֶנְדָנְר אידה, שאחי ואחותי ניסו להצילן, ניספו יחד איתם.

בין הניספים היו גם דודי אליהו גָדוֹד, ודודתי פסיה עם בתם ציביה שלמדה איתי בכיתה אחת בבי"ס "יתרבות". דודי היה איש משכיל שידע פרקים מהתנ"ך בעל פה, איש ציבור, נציג הקרן הקיימת לארץ-ישראל. דודתי חיה אֶסְטְרִינסקי, דודי לייזר-אליעזר גוֹנְדָה ואישתו יהודית ובנו היחיד, שמואל, שתכנן לעלות ארצה, בני דודים, האחים שמעון ואברהם סולֶקוֹבִיץ ומשפחותיהם, וכל יתר קרובי, כל חברי וכל יהודי איגנלינו שהיו לי מאוד קרובים ויקרים, כולם ניספו.

אני חי באמונה שאלה היו החללים הראשונים של העם היהודי לתקומת מדינת ישראל. בקיץ 1993 עליתי על קבר האחים בפולגון ופזירתי עפר מאדמת בית הקברות הצבאי בקרית שאול בתל-אביב.

מירז לאופסה

קשה לאבא ההליכה ברגל. כאבים היו לו ברגל שמאל. קרובינו מיכאל וחנך לוי, שכרו עגלה ולקחו את אבא ואמא אליהם, לאופסה. אני נשארת עם דודה מנוחה ועם דודי אברהם - יעקב שרולביץ בידו. לאחר עשרה ימים הדוד והדודה המשיכו לעיירה יודי, ואני הלכתי להורי לאופסה.

בנובמבר 1941 חוסלו יהודי יודי. דודי ודודתי ניצלו מההרג ביודי ועברו למחבוא בליטא. קרובינו וכל יהודי אופסה קיבלו את הורי ואת כל הפליטים יפה מאוד. הם טיפלו בכולם במסירות רבה. לאבא הוזמן רופא אך התרופה לא הועילה. אז הוזמן פֶּלְשֶׁר שקבע שיש הרעלת דם ויש לקטוע את האצבעות מרגל שמאל. באותו זמן הגיע אחי משה לאופסה, לאחר שברח והסתתר ביער ואצל ידיד נוצרי.

בעזרת יהודי אופסה נסע אבא לברסלב, עיר מחוז שבה יש בית חולים. אך איך מתקבלים לבית חולים! יהודים לא מתקבלים בבית חולים.

בעזרתם של ראשי הקהילה בברֶסְלָב, מר יצחק מינדל, מר שאשא טמפלמן ומר פלדמן, שהכירו את אבא, ובעזרתו של ידיד פולני מר אלכסנדר אַדְמוֹבִיץ, שבעבר היה חבר הסיים* הפולני ובעל אחוזה מוגֶשֶׁצֶה על יד אופסה, התקבל אבא לבית החולים.

אבא הודיע לנו שהרופאים בבי"ח קבעו שאין ברירה אלא לקטוע את הרגל מעל לברך. אך יש עוד בעיה. אין בבי"ח סמי הרדמה, שנחוצים לניתוח. מאחר וידידנו, דר' קושניב, רוסי, גר בידו, הוחלט שאני הלא-דומה ליהודי, נראה כנער, אלך לוידי לדר' קושניב להשיג סם הרדמה.

אמא נתנה לי 40 רובל ויצאתי ביום חורף קר מאוד לדרך. המרחק 35 ק"מ. דר' קושניב קיבל אותי יפה. גבי קושניב הזמינה אותי לכוס תה ועוגה. דר' קושניב נתן לי את התרופה. הצעתי לו את ה-40 הרובל, אך הכסף לא לקח ואמר: "זה עולה 2,000 רובל וזה אבא ישלם לי אחרי המלחמה".

למחרת מוקדם בבוקר עזבתי את ווידו לאופסה. היה אז קור עז, הקור הידוע של סוף 1941.

מסעי עלול היה להסתיים באסון. עייף ותשוש התיישבתי ביער לנוח ונרדמתי. איש זקן וטוב לב מצא אותי ישן והעיר אותי: "מה איתך ילד? הרי תקפא למוות". אמרתי לו שאני בדרך לאופסה, ואולי יכול להסיע אותי קצת. "שב במזחלתי" אמר "מספר ק"מ אוכל להסיע אותך".

אחרי מספר ק"מ הוריד אותי. הרגשתי שרגליי קפואות. תוך הליכה של 35 ק"מ ותוך פסיחה על הכפרים, הגעתי לאופסה. באופסה נכנסתי לאחד הבתים היהודים בכניסה לעיר. איך העזת ללכת בקור הזה! שאלו אותי. ואז התברר שאוזני ורגליי קפואות. את אוזני לא הרגשתי. הן היו כמו שתי חתיכות זיקט. היה צורך לחתוך את הנעליים כדי לחלץ את רגלי הקפואות. בכדי להציל את אוזני ורגליי מרחו אותן בתרופת פלא של האיכרים, מרה של חזיר. אחי משה העביר את סמי ההרדמה לאבא לבית חולים בברֶסְלָב.

3.12.1941 - קטעו לאבא את רגל שמאל. לאחר 21 ימים, יצא אחי משה לברסלב והחזיר את אבא לאופסה.

* סיים - בית הנבחרים הפולני

חיסול היהודים בבלורוס

בדצמבר 1941 - הגרמנים ועוזריהם החלו בחיסול יהודי בלורוס. אבא החליט לחזור למחבוא לליטא. באחד הימים, יצאתי עם מכתב מאבא לאחוזת פוגשצה, לאלכסנדר אדמוביץ, שיסיע את אבא למחבוא בליטא, למר בוטקביץ. היה זה יום קשה, קר וסופת שלג. גבי אדמוביץ הזמינה אותי ללון הלילה אצלם.

בבוקר קמתי מוקדם, ביחד עם הפועלים שלא יודעים שאני יהודי. לשולחן מגישים ארוחת בוקר, לביבות גדולות מקמח. כמו כן בשולחן קערה גדולה עם שומן חזיר. הנהוג הוא שלפני האוכל חותכים את הלביבה הגדולה בצלב ואומרים: "Niech bedzie Pochwalony" (השבח לאל), וטובלים בצלחת הגדולה בשומן. מה עושים! אני הרי אוכל רק כשר. איך אוכל חזיר! איך יוצאים מהמצב! למזלי הגבי אדמוביץ הבינה את מצבי ואמרה: "לך אני אתן חלב חמוץ, הרי אתמול היו לך כאבי בטן". כך ניצלתי מלאכול טרפה.

31.12.1941 - הגיע מר יוזף אדמוביץ, אחיו של אלכסנדר במחלת ולקח את אבא לליטא למחבוא. היה יום קר מאוד, הדרך רחוקה וקשה. האם יקבלו את אבא! עצוב וקשה היה להיפרד מאבא היקר שלנו. אחרי תלאות רבות, הגיע אבא לגטו שוונציאני. בגטו פגש אבא את רחל קרוז, אחת מחמש הבנות שהיו אצלינו. "אני שמחה לפגוש אותך, מר קורב. אגמול לך עכשיו על הטוב שעשית עימנו" אמרה. את רחל הציל מפוליון שוטר ליטאי והביא אותה לגטו שוונציאני.

אמא עזבה את אופסה והגיעה לאבא לגטו שוונציאני בערב חג הפסח, תש"ב 1942. רחל עזרה להוריי הרבה ולא רק להורי.

עם חיסול הגטו, מאי 1943, הוציא השוטר את רחל מהגטו וביחד עזבו לליטא. הם נישאו, נולדו להם שלושה ילדים. כך עברה רחל קרוז את מלחמת העולם כליטאית. הייתי בקשר איתה עד פטירתה (2007).

הספסל הקטן

כל יהודי אופסה רוכזו בגטו. הגטו מוקם בכניסה לעיירה על הדרך מוידז מצד ימין. בתים קטנים, רחובות צרים מאוד. הצפיפות, העוני הנורא, יהודים מוכרים חפצים אישיים ובגדים בכדי לקנות קצת קמח שיוכלו להתקיים. כל שבוע מכרזו הרב על צום, כולם מכבדים את כבוד הרב וכולם צמים, אולי ירחם האלוקים.

בחוסר מעש, חוסר תקווה, ישבו יהודי אופסה בגטו. מגיעות שמועות על חיסול גטו וילנה, דוינסק, מיינסק ועיירות בסביבה. לבר את השמועות אין אפשרות. הדואר עבור יהודים לא פועל כמוכר, לא טלפון או טלגרף, גם רדיו אסור לחזיק. כך התחילו בגטו להאמין בספסל הקטן. אמרו שהספסל הקטן צריך להיות בנוי מאותו לוח עץ, המושב והרגלים. את הספסל הקטן היו מעמידים על השולחן ושלושה אנשים ישבו מול שלושה, זה מול זה, מחזיקים בידיהם ומחממים שעות את קרש הספסל הקטן, ואז שואלים: האם נכון שבילנה או במיינסק הוצאו היהודים להורג! אם הספסל הקטן היה מתרומם ודופק עם רגליו שלוש פעמים סימן שזה נכון, ואם לא, סימן שזה לא נכון...

כך ישבו יהודים שאיבדו את תקוותם והאמינו בספסל הקטן. הם פנו לאמונות טפלות. הגיעו ידיעות שחיסול יהדות בלורוס מבוצע ע"י יחידות מיוחדות של הצבא הגרמני, האינטרן גרופן של הוואפן ס.ס. באחד הימים פשטה שמועה בגטו, שיחידה זו הגיעה לאופסה והיא חונה בעיירה. חמקתי מהגטו לבדוק. נתקלתי בהם ברחוב הראשי על יד המשטרה. היו אלה חיילים גרמנים במדים שחורים, על כובעיהם סמל ה"ס" - גולגולת מוות. הם נראו לי כולם גבוהים, שמנים, מראיהם מטיילים אימה ופחד. נבהלתי, הם נראו לי שליחי מלאך המוות. רצתי לגטו וסיפרתי את מי ראיתי ואיך הם נראים. גטו כולם בפחד. מי יודע מה יביא יום. אנו מחליטים לברוח ליערות. התארגנה קבוצה קטנה. פנינו לצעירי המקום, לברוח איתנו. "איך אנו יכולים לעזוב את אמא, אבא, אחיותינו, אחינו הקטנים, ואיך להשאיר את סבתא וסבא שכה אוהבים" אמרו הצעירים. המסירות המשפחתית היהודית, שאפיינה את העם היהודי לדורותיו, היתה להם לרוחץ ולמכשול. משה ואנוכי הבנו לליבם, התלבטתם, והחלטתם להישאר עם משפחותיהם בגטו, כי הפרידה קשה מאוד. למשה ולי היה יותר "קלי", אין לנו משפחה קרובה לחשאייר בגטו.

הבריחה ליערות והחזרה לגטו

ליערות יצאנו קבוצה קטנה. בראש הקבוצה, האחים מיכאל וחנוך לויץ מאופסה, שהכירו את האזור; חנו ואחותו איטה אלפרין מאינגליו, האחים מיכאל וגצל בליימן מאויטאן, משה ואנוכי, כולנו שמונה צעירים. הנשק היחיד שהיה לנו היה אקדח אחד, שלושה גרזנים כמו לאנשי מכבי אש, גרופן אחד וסכינים. אומנם התקרב האביב, אך ביער קר מאוד. כך נדדנו ביערות, עד שהגענו למקום קרחת היער ונתקלנו במחזה מחריד. במקום זה רצחו הגרמנים צוענים על זקניהם, נשותיהם וטפם, הם גם ירו בסוסיהם. כך, מצאנו אותם לא קבורים. טרף לעוף השמים ולחיות היער. מחריד, איום ונורא. מהמראה הזוועתי הזה, המוח האנושי לא משתחרר.

מתברר שיחידת ס"ס שפעלה בחיסול יהודים בבלורוס, נתקלה בשירת צוענים ופה ביער רצחה אותם. כמה מסכנים הצוענים. כידוע, גורלם של הצוענים היה כנורל היהודים. ביער אכזבה, בפרטיזנים לא נתקלנו כי באותה תקופה - אביב 1942, באותו איזור גם לא היו. הקור, הרעב, הצמא, הבדידות והאכזבה הכניעו אותנו. בררנו כי הגטו באופסה קיים והמצב שם נרגע. חזרנו לגטו. מהגטו נשלחנו קבוצת יהודים לאחווה על יד אופסה לעבודה במחלבה. לצרכי מגורים חילקו אותנו בין משפחות פועלי האחווה. משה ואנוכי התגוררנו אצל משפחת אַהַפּ, משפחה רוסית, להם ילדים ששמות שניים אני זוכר: מַרְקֶל ופּוּלְקֶט.

הדירה, שני חדרים ללא רצפה. בחדר אחד, תנור גדול בו היו מבשלים ואופים לחם, בחורף ישנים על התנור. מתחת לתנור כוך, מקום לתרנגולות בחורף. להאיר את החדר בלילה, משתמשים בקיסמי עץ יבשים, שמצמידים אותם לקיר ומדליקים במקום נרות. נרות, נפט ומלח - מצרכים לא בנמצא. גוי שמסגיר יהודי לשלטונות, מקבל פרס, שני ליטרים נפט ושני ק"ג מלח. עוני רב בבית אהאפ, אך הם אנשים טובים.

העבודה במחלבה היתה קשה, אך מעניינת. אומנם סחבתי כדי חלב כבדים, שטפתי רצפות, אבל היה מעניין לפרק את הצנטרפוגות ושאר המכונות, לנקותן ולהרכיבן. כמו כן העובדה שלא הציבו שמירה צמודה הקלה עלינו מאוד. באחד הימים עבדתי משמרת ערב וגב' אהאפ ביקשה ממני את נעלי. אין לה נעליים והיא צריכה ללכת ללוויה. כמוכן הסכמתי. פתאום מהומה, קבוצת חיילים גרמנים הופיעה בחצר האחווה. גב' אהאפ נבהלה מאוד, גרשה את התרנגולות מהכוך לחדר ואני

התחבאתי בכך התרגולות, אשר מתחת לתנור. הגרמנים פתחו את דלת הבית וראו את התרגולות בחדר: "צום דונר ווטר זו פיל דרק" - "לכל הרוחות, כל כך הרבה זבל", והם עזבו. בחודש יולי 1942 עזבתי את גטו אופסה. אחי משה נשאר. הגעתי לגטו וידז בדרכי לשוונציאני. 31.7.1942 - עזבתי את גטו וידז. הורדתי את הטלאי הצהוב ויצאתי ברגל לשוונציאני. בדרך עצרה משאית, נתתי לנהג חריצי גבינה יבשה ותמורת הגבינה הביא אותי לשוונציאני. הגעתי לגטו, שמחתי מאוד לפגוש את אבא ואמא והם שמחו מאוד עם בואי. כעבור ימים אחדים הודיעו לאבא מה"יודנראט" שעלי לנסוע לעבודה באחווה סטניסלבובה, השוכנת 10 ק"מ משוונציאני. אם אסע יוכלו לרשום אותי. אם לא אסע, לא אוכל להיות בגטו.

מחנה עבודה - באחוזת סטניסלבובה

8.8.1942 - יצאנו 40 איש מהגטו לאחוזת סטניסלבובה. את פנינו באחווה קיבל מנהל העבודה. במסדר הקריא את השמות ואז פנה אלי: "בן כמה אתה ילד?" "אני בן 15.5" (עוד לא מלאו לי 14). "לכל הרוחות, ילדים שלחו לנו כאן".

קיבלנו מקום בגורן. הסתדרנו ללון על האדמה. לפנות ערב נאמר לי שלמחרת עלי להתייצב אצל מנהל האחווה, מר רומבלסקי, במשרדו אשר בארמון. לא ישנתי כל הלילה, חשבתי מי אני בכלל שהמנהל מזמין אותי? בטח יחזיר אותי לגטו, או חלילה יסגיר אותי למשטרה. אני שרוי בפחד. למחרת, בדיוק רב, התייצבתי במשרדו של מנהל האחווה. "שב בבקשה". נדהמתי שהוא ביקש אותי לשבת. "בן כמה אתה?" "שאל מנהל האחווה". "אני בן 15.5" ומיד המשכתי: "אדוני, אני יודע לעבוד בכל המכוונות החקלאיות, יודע לחרוש, לקצור, לעבוד במגרפה מכנית ומקצצת חציר, מכיר את כל העבודות במחלבה".

"לצערי אין לנו מחלבה כאן" אמר. "תגיד בבקשה, אני רואה ברשימה שמשפחתך קורב, האם אתה קשור למשפחת קורב המכובדת מאיגנליו?" "כן אדוני, אני בן הזקונים".

"O Boze moj, Bedny moj", אוי אלוהים שלי! מסכן שלי! חזר פעמיים. מר רומבלסקי הסתכל אלי, בעיניו דמעות.

"איפה מר קורב, גבי קורב האם הם בחיים?" "כן אדוני הם בחיים, נמצאים בגטו שוונציאני". "אני מאוד שמח שהם חיים".

למשרד נכנסו שתי ילדות בנות 10-12. מר רומבלסקי ביקש מהן להכין כריכים וציין, לא עם בשר, אלא עם הרבה חמאה וגבינה. מר רומבלסקי נתן לי את הכריכים ואמר: "מנהל העבודה כבר ידאג לך". הודיתי לו ועזבתי. מנהל העבודה מינה אותי כעוזר למתקן הגנות. מתקן הגנות היה מר פיבורוב, שבוי מלחמה רוסי שנשלח לאחווה לעבודה. איש טוב מר פיבורוב (שמו בתרגום "מבשל הבירה"). חשדתי שהוא יהודי. אני הייתי מכין חבילות רעפי עץ וסוחב אותם בסולם למעלה על הגנות, ומניש אותם למר פיבורוב. מוריד ומסדר את הרעפים הישנים. מלמעלה, מעל הגנות הגבוהים, נוף מרהיב, שדות ירוקים, יערות, אנמים. חשבתי, איזה עולם יפה! ובגטו פחד מוות, צפיפות נוראה וזוהמה.

מספר פעמים בשבוע הבנות זוסייה ומרילה הביאו לי כריכים, לחם עם חמאה וגבינה, שאני כמוך חלקתי עם האדון פיבורבו. הילדות הנחמדות הן בנות של אחות המנהל שמתגוררות עם אמן באחוזה. כעבור שבוע, ביום א', הגעתי לגטו, מסרתי לחורי ד"ש ממר רומבלסקי, שהוא עוזר ומיטיב אתי ועם כל העובדים היהודים באחוזה. אבא ואמא מאוד שמחו. כך הייתי בא ברגל כמעט כל יום ראשון ומביא 7 ק"ג תפוחי אדמה ו-3 ק"ג גזר ובצל שקיבלתי באישור. גם ליתר העובדים אישר מר רומבלסקי לקחת תפוחי אדמה לגטו.

בסוף חודש אוגוסט 1942, הגיע משה מאופסה לגטו שוונציאני. מהגטו נשלח משה למחנה עבודה בדוקשט משם למודקרוז. במחנות אלה עבדו במנסרות השייכות לחברה הגרמנית "שולץ - זגורקה".

לאחר שתיקנו לקראת החורף את הגגות באחוזה, עבדתי בקציר, חרשתי שדות ועבדתי ברפת. באחד הימים שעבדתי בשדה, הגיעה מרילה בריצה מבוהלת: "ליאונק, חיילים גרמנים באחוזה. תברח מהר!" אמרה. לפני מנוסתי ביקשתי ממרילה להחזיר את הסוס והעגלה לאחוזה וברחתי ליער. הלילה לנתי ביער על יד האגם. בבוקר אני קופא מקור ועב. מרחוק אני רואה חווה מבודדת, בית קטן. מאחורי הבית רפת, מתבן, ועל יד הבית באר, ופרה במרעה. מהבית יוצאת אישה מבוגרת. אני יוצא מהיער בזהירות, מתקרב לבית. האישה מסתכלת, איזה אורח לא מוכר. אני מתקרב לבית, ברכתי בשלום בליטאית, ושאלתי האם אוכל לקבל לחם וקצת חלב. הוזמנתי לבית הקטן. נכנסתי בהיסוס ובפחד. בבית חדר אחד גדול, באמצע החדר תנור גדול, שולחן וכיסאות, שידה כפרית ומיטה. החלונות הקטנים מתוקנים בטלאי זכוכית בפינות. האישה המבוגרת הגישה לשולחן לחם, חמאה וחלב ואמרה: "תאכל, תאכל כמה שאתה רוצה. לצערי לא אוכל לתת לך מזון לדרך. באם יתפסו אותך, יאשימו אותי בשיתוף פעולה וישרפו לי את הבית". אכלתי, הודיתי לבבושקה הטובה ועמדתי לעזוב. לפני צאתי הסתכלה אלי במבט ברחמנות ושאלה בליטאית, במבטא רוסי: "Berniukas, Kur Jusu Dievas!?" - "נער, איפה האלוהים שלכם?" לא עניתי לה. שתקתי, לא היה לי מה לענות..... שוב הודיתי ובעינים מושפלות עזבתי את הבית. הבבושקה (הסתבא) יצאה איתי, נעמדה על סף ביתה ואמרה: "נערי המסכן, אני אתפלא לאלוהים שישמור עליך מכל רע". הודיתי לה ובצעדים מהירים התקדמתי לכיוון היער, והבבושקה מלווה אותי במבטה הטוב ובברכותיה. זמן רב נשארה הבבושקה הטובה עומדת על יד ביתה הקטן ופניה לכיוון היער. בערב, בהיסוס, חזרתי לאחוזה לברר מה המצב. מתברר שחילים גרמנים רק עברו, והמשיכו בדרכם ולכל היהודים שלום.

26.10.1942 - אבא (על רגל אחת) ואמא ברחו מגטו שוונציאני. אחרי תלאות רבות הגיעו לאחוזה סטיקסלבובה. אבא ואמא נפגשו עם מר רומבלסקי שקיבל אותם יפה.

ב- 21.11.1942 - באה לסטיקסלבובה ידידתנו, הגבי פרל אלפרין, שהתגוררה עם בתה מאשהליה בגטו שוונציאני. גבי אלפרין הביאה תעודה רשמית מהשלטונות בה כתוב: "על הזגג קורב להיות ב- 22.11.1942 באינגלינו, כדי לזג את בית הספר ועליו לנסוע בעגלה". חתמו המהנדס של משרד הבניה, מנהל לישכת העבודה ומפקד המשטרה. את האישור סדרה ושלחה לאבא רחל קרוז. התוכניות של אבא היו, שכאשר יהיה באינגלינו יטפל במציאת מחבוא לכולנו. מר רומבלסקי אישר לי לקחת סוס ועגלה, אני העגלון, ועלי להסיע את אבא לאינגלינו.

1942.11.22 - בוקר קר, יצאנו לדרך, הסוס זקן, מוסע לאט. בדרך עצרנו שהסוס ינוח. לפנות ערב הגענו לאינגלינו. לעיירה נכנסנו מרחוב צדדי, כי אבא ביקש לא לעבור ברחוב שלנו. קשה לו לראות את ביתנו. באינגלינו הרחובות שוממים. לא רואים ולא שומעים את קולם וצחוקם של הילדים היהודים ברחובות. אין יהודים באינגלינו.

אנו רואים כיצד חרבו הבתים היהודיים, בלי חלונות, בלי דלתות, הגויים היליטאים בזזו הכל. קשה מאוד לראות את כל זה, אימה.

את אבא לקחתי לביתו של מוזכיר המועצה. אני לנתי אצל זוסייה. זוסייה ספרה לי שבביתנו גר מפקד המשטרה החדש. למחרת נפרדתי מאבא וחזרתי לסטניסלבובה. למחרת אבא התייצב אצל ראש המועצה - ווירשיטיס¹, מר לוֹדְוִיקַאס מילאָסיוס, וזה גילה לאבא סוד, שמשותרים אצלו שלושה יהודים - משפחת רִטְוֶנָא מאינגלינו: דוד, מיכלה ובתם מאשהליה. מר מילאסיוס, אדם הגון וטוב. הוא רצה לתת לאבא את חסותו והציע לו מגורים בחדר בבית המועצה. אבא העדיף להיות ביחד עם היהודים במחנה "טוד" (T.O.D).

מיד עם בואו לאינגלינו סדר אבא שמר פיוטר אנדריבסקי יקח את אמא מסטניסלבובה אליו למחבוא.

1942.12.10 - חוסל מחנה העבודה בסטניסלבובקה. את כולם החזירו לגטו שוונציאני. בגטו קשה לי מאוד. אין לי מקום ללון ואני קצת רעב. מצאתי מקום בבית הכנסת של הגטו, ועל אחד הספסלים אני ישן. באחד הערבים באתי ומצאתי שמקומי תפוס. הביאו יהודים לגטו, כך שבית הכנסת הפך מקום מגורים ולא מקום לתפילה. התמקמתי ללינה במרפסת בכניסה ליוזנראט- משרדי הקהילה. במרפסת שני ספסלים צרים וארוכים בכל צד ומתחת אחד הספסלים על הריצפה אני ישן. כמובן, שמיכה אין לי, גם לא כרית, אבל יש לי כובע חורף ומעיל להתכסות. הלילות קרים, אני מתכסה במעיל, וכשקר לי מאוד אני נכנס למשרד היוזנראט, שם יושבים אנשי משטרת הגטו היהודים בתורנות וכך אני מעביר את הלילה.

באחד הלילות גילה לי שוטר סוד, שהגיעה הוראה שיש לשלוח מהגטו יהודים למחנה עבודה זזמיר על יד וילנה, ואני ברשימה. סיפרו שמחנה זזמיר מחנה קשה ורע. עובדים שם בכריתת כבול, האוכל מועט ומקבלים מכות. החלטתי שלשם אני לא נוסע. אני רוצה להגיע למחנה "טוד" (T.O.D) לאינגלינו, שם גם אבא. אבל איך מגיעים? באחד הימים הגיעו מספר עובדים ממחנה מאינגלינו. בראש הקבוצה לייב דייטש מוידז. דייטש מסר לי ד"ש מאבא ושאבא ביקש אותו לעזור לי ולבת דודתי חנה לוי - גילינסקי להגיע לאינגלינו. הם באו לגטו לקחת קבקבי עץ עבור אסירי המחנה. קבעתי עם דייטש שאברח מהגטו ונפגש בתחנת הרכבת.

1942.12.23 - הורדתי את הטלאי הצהוב וברחתי מהגטו. חציתי את העיר. בדרך, בעיר, נתקלתי בשוטרים, בחיילים גרמנים שלא הבחינו בי שאני יהודי וכך הגעתי לתחנת הרכבת בשוונציאני. לאחר זמן הגיע דייטש עם קבוצתו וגם בת דודתי חנה לוי-גילינסקי ביניהם. הם הגיעו בליווי שני שוטרים יהודים מהגטו. אחד השוטרים הבחין בי, ניגש אלי ושאל אותי "מה אתה עושה פה? למה ברחת מהגטו?" הסברתי לו שאין לי מקום מגורים בגטו, "אני לך במרפסת ברחוב, והלילות קרים מאוד". "אתה ברשימה למחנה העבודה לזזמיר". "אני לגטו לא חוזר!" - אמרתי. "מה זאת אומרת!?! - הגיב. נכנסתי איתו לעימות, בעטתי בו, ונמלטתי.

¹ ווירשיטיס - ראש המועצה בליטאית.

משוונציאני לנובו-שוונציאני נוסעת רכבת קטנה, צרת פסים. התחבאתי בין המבנים בתחנה וראיתי איך העובדים היהודים עולים לרכבת. הרכבת זזה ואני רצתי, ובסיכוב בו הרכבת הקטנה מאיטה השגתי אותה וכך הגעתי לנובו-שוונציאני. שם התגנבתי לרכבת הגדולה רחבת הפסים, והגעתי לאינגלינו. ביחד עם דייטש וכל הקבוצה נכנסתי למחנה "טוד" (T.O.D). במחנה שמחתי מאוד לפגוש את אבא. אבא שמח מאוד עם בואנו. אך שוב בעיה. הגרמנים לא רוצים לרשום אותנו כעובדים מהמניין. "הרי הוא ילד, לא פועל...." אמר. גם חנה גילינסקי אינה פועלת. הוסבר שאנו עוזרו להביא את קבקי העץ. אבא נתן לפקיד הגרמני זוג כפפות עור חורפיות חדשות שקיבל, והלה הירשה לנו להישאר כעובדים. במחנה נרשמתי כבן שבע עשרה, אך הייתי בן ארבע עשרה.

אבא בהיותו באינגלינו ניסה להיוודע מה גורל היהודים בוילנה. בעזרת מכר פולני, עובד רכבת, יצר קשר עם בת דודתנו, רבקה גילינסקי-אהרונוביץ, אשר התגוררה בגטו וילנה. רבקה כתבה לאבא, שנשארה בודדה מכל משפתה. היא ושני ילדיה הקטנים הובאו לפוגרי, ומיד עם הגיעם החלו לירות בהם. היא נפלה לבור עם יתר ההרוגים, וכך היא שכבה פצועה עד שירד הלילה ואז יצאה מהבור והגיעה לגטו וילנה. רבקה היתה הראשונה שהודיעה לאסירי הגטו שבפוגרי רוצחים הגרמנים ועוזריהם את יהודי וילנה.

בהתחלת ינואר 1943 הביא אדון אנדריבסקי את אמא למחנה באינגלינו. היה עליי לקחת את אמא למחבוא, אשר ביער פאָשוֹנְגִינְה. אומנם אבא הסביר לי הדרך, אך חשבנו שמוטב שאלך ואראה את המקום באור יום. ביום ראשון לא עבדתי, והלכתי לברר איפה המקום. במקום אליו היינו צריכים להגיע גרה גבי אליזבטה איבנובנה דיניאסיוק.

אליזבטה איבנובנה דיניאסיוק

הגבי אליזבטה גדלה אצל הורים עשירים בטמבוב, רוסיה. היא למדה בבית ספר לאחיות, שם הכירה את מר דיניאסיוק ונישאה לו. הייתה לו משרה טובה כמנהל אחוזה. מאוחר יותר הכיר דיניאסיוק צעירה אחרת וזנח את אישתו. אליזבטה הבודדה מצאה עבודה אצל יהודי בוריס אברמוביץ סידרוביץ, שהיה בעל אחוזה וחוכר יערות. מר סידרוביץ אמנם ירד מנכסיו, אך נשאר לו חלק מהאחוזה, שם הקים משק ואליזבטה עבדה אצלו כמנהלת משק. כאשר מר סידרוביץ חלה, והוא כבר איש זקן, היא שמרה עליו וטיפלה בו במסירות.

כשנכנסו הגרמנים, הובילו גם את מר סידרוביץ הזקן עם שאר היהודים מהאזור, לפולגון ושם נרצח. באחד הביקורים של אליזבטה בשוונציאני, אזרה אומץ ונכנסה לגטו לבקר את הורי, כי ידעה על הקשרים הידידותיים שבין הורי ומר סידרוביץ. באותו מפגש בלתי צפוי שאל אבי את אליזבטה, אם תחיה מוכנה לתת מסתור להורי בשעת מצוקה. אליזבטה ענתה בחיוב והוסיפה: "נשבעתי על תמונתו של בוריס אברמוביץ סידרוביץ, שאעשה כל מה שיחיה ביכולתי למען בני דתי, וזאת אנשים..."

אני לוקח את אמא למחבוא

ב- 4.1.1943 - עם רדת הלילה, אמא ואני יצאנו לדרך. היה זה ליל סופת שלג כבדה. ההליכה בסופת שלג קשה מאוד, אך יש גם טוב בזה.

בליל סופת שלג הכפריים לא יוצאים מבתיהם; גם את כלביהם הם מכניסים לבתים; וחשוב שהולכי רגל לא משאירים עקבות. המרחק הוא 10-11 ק"מ. היה עלינו לעקוף את הכפרים והחוות, כך שהמרחק היה גדול יותר. ההליכה קשה מאוד. רוח, שלג עד לברכיים. אמא מתקשה ללכת, אני עוזר לה ומעודד אותה. סופת השלג מכסה את הדרך ואין אנו רואים אותה. אני מנווט והולך לפי ההגיון. הסופה גוברת, ומרחוק נשמעות יללות זאבים ביער.

אני עייף, אמא באפיסת כוחות. כך הגענו לחווה, בה מתגוררת אֶלְיִזְבֶּטָה אֵיבִּנוֹנְנָה דִּינְיָאִסְיִיק ביער פֶּאָשׁוֹנְגִּינְהָ. אליזבטה קיבלה אותנו יפה. הגישה חלב חם, נחתי קצת, והתכוננתי לעזוב. "לייבעלע, אולי תחכה עד בוקר, תנוח קצת, אולי הסופה תישכך! איך תוכל ללכת במזג אוויר קשה כזה?" כן, חשבתי אצל אמא הטובה שלי אני עוד לייבעלע הילד הקטן שלה. איך ילך בלילה, ביער, בוקר, בסופת שלג לבד? אמרתי: "אמא, אני חייב להגיע למחנה למסדר הבוקר בשעה 6:00".

נפרדתי בתודה מאליזבטה. הפרידה מאמא קשה מאוד. אמא חיבקה אותי, בדמעות בעיניה אמרה: "תודה לך לייבעלע, תמסור תודה לאבא ותשמרו על עצמכם יקירי. תזוהר מייך קינד (ילדי) דרך צלחח". "אל תדאגי אמא, אנו עוד נתראה". בלב כבד עזבתי את אמא הטובה היקרה שלנו ויצאתי לדרך. הדרך קשה, אני הולך בשלג הכבד בתקווה שאני הולך בכיוון הנכון. את הדרך אני לא מוצא, השעה מאוחרת, הרבה אחרי חצות. שוב אני שומע מרחוק יללת זאבים מפחידה. אני מעודד את עצמי, יש לי "נשק" נגד זאבים – קופסת גפרורים, נייר וסכין. הכפריים נהגו לומר, שאם נתקלים בלילה בזאב, יש להדליק אש כלשהי כי האש מבריחה את החיה. סופת השלג נחלשה אך השלג עמוק, ההליכה קשה.

עייף ורצוף הגעתי לאינגלינו, למחנה. לישון כבר לא היה לי זמן. נחתי, הכנתי לי ארוחת בוקר: לחם, גבינה לבנה יבשה ובצל. בספל הגדול שלי מזוגתי לי מים חמים, שלקחתי מחבית הברזל, שחממו בה מים. הספל שלי עשוי מפח מגולבן. הוא שימש לי מים חמים לארוחת בוקר, למרק לארוחת צהריים ולבישול מרק תפוחי אדמה עם בצל לארוחת ערב. לאחר שאכלתי התייצבתי למסדר בוקר, ועם כולם יצאתי לעבודה.

מחנה העבודה "טוד" (T.O.D) באינגלינו

למחנה העבודה "טוד" (T.O.D) באינגלינו נשלחו צעירים וצעירות מאיזור וילנה. העבודה היתה קשה והאוכל דל. עבדנו שם בתיקון מסילת הברזל וביערות בכריתת עצים, עבודות קשות. במיוחד עבדו קשה הנערות הצעירות בנות 16-18, שהופרדו מהוריהן ונשלחו למחנה העבודה. ראיתי אותן דוחפות את קרונות המשא, את מריצות החצץ הכבדות, עובדות הן בכלי עבודה כבדים. עם המוט

הגדול, עם המכוש הכבד ובמעדר הגדול, בתיקון מסילות הברזל. ראיתי אותן בחעמסת ובפריקת עצים וחצץ מקרונות המשא. בחורף הקשה, בקור ובסופות שלגים, הן עבדו ביערות עם גרזנים כבדים, מסורים ידניים גדולים, הן עבדו בכריתת עצים. הנערות הצעירות היו ודאי לומדות בבייס, בתיכון, ומצליחות בלימודיהן. הוריהן בודאי היו מפנקים אותן בפניוק של איידישע מאמע, וכאן הן לבד, עובדות כה קשה, מבוקד עד ערב, רעבות, אך עם תקווה שהן יעברו את כל זה, יישארו בחיים. אני מרחם עליהן ועוזר להן ככל האפשר.

מייסטער ברנדט

במחנה יחס הגרמנים היה בדרך כלל סביר. אך היו ביניהם גם רעים מאוד. אחד מהם היה מייסטער ברנדט, נאצי, סדיסט ומופרע, ואנו קראנו לו "המון הרשע".

מייסטער ברנדט התהלך תמיד במדוי החומים המגוהצים, עם סרט צלב הקרס על זרועו ומקל בידו. היה זה מקל עשוי חוטי בדיל מצופה בגומי. בפעם הראשונה ראיתי איך מייסטער ברנדט היכה במקלו, מכות רצח, את אחד הבחורים שלנו. הסיבה, רחוק בצד הטיל הבחור את מימיו בשלג. הגרמני, וואכמן אלויז אַינגל מייאָר שראה כל זה שאל את מפקדו ברנדט, למה היכה את היהודי? ואז אמר לו מייסטער ברנדט: "לא ראית? היהודי הארוך, לכלך את השלג הנקי, הלבן, היפה".

הרבה מאיתנו טעמו את טעם המקל. גם אני, בכל פעם שעזרתי לחבר. באחד הימים לפני היציאה למסדר בוקר, ביקש ממני אחד החברים, שהיה חולה ושכב על הדרגש, להגיש לו מים חמים. הגשתי לו מים חמים בספל גדול מפה, ולכן איחרתי במספר שניות למסדר.

מייסטער ברנדט הוריד לי במקלו מכה בראש, ויצא לי דם מהאף. התכופתי לקחת קצת שלג, לעצור את הדם, כמו כן לקחת את הכובע שנפל מראשי, ואז קיבלתי מכה נוספת. צעקתי "ווארום" (למה)? הייתי חדש במחנה ולא ידעתי שאחר המכה הראשונה היה עלי להכריז בקול:

Jawohl, Her Maister! כמו: "כן המפקד", וזאת לא הכרזתי.

בפעם השניה היה זה בפירוק שקי תפוחי אדמה ממשאיות צבאיות. אחד העובדים מעד, ואני רצתי ועזרתי לו לקום, ואז שוב קיבלתי עם המקל של ברנדט על הראש. אבל הפעם זכרתי והכרזתי בקול רם: Jawohl, Her Maister!

בפעם השלישית היה זה ביום חורף קשה. ירד הרבה שלג, ואנו עבדנו ביער בכריתת עצים, 5 ק"מ מהמחנה. אחת הנערות ציביה (אנו קראנו לה ציבקה), שברירית, דקת גיזרה, פניה עדינות וחיזורות, עיניה שחורות וגדולות, אך עצובות, מראה טיפוסי של נערה יהודיה ("איידישע מיידעלע"). ציבקה זו, שהיתה בת יחידה להוריה, עומדת בשלג, בכפור, בידיה גרזן כבד וגוזמת ענפים מעץ גדול שנכרת. הנערה מפוחדת. היא איבדה קבקב עץ שהתגלגל למדרון ועלם עמוק בשלג, וכך היא עובדת: על רגל ימין קבקב עץ ועל רגלה השמאלית רק גרב, וכל זה בשלג, בקור.

הורדתי את מגפיי ונתתי לציבקה. דאגתי שציבקה המסכנה לא תתקרר ולא תקבל דלקת ריאות. אני נשאיתי בגרביי צמר, בחותלות ועם הקבקב הימני של ציבקה. בכל זה הבחין מייסטער ברנדט. חמתו בערה ומיד התחיל להכות בי במקלו המפורסם, מכות רצח. למזלי היה על ראשי כובע חורפי עם מגני אוזניים קשורים, כך שזה הגן על ראשי. אך הסדיסט ברנדט לא הרפה ממני. חשבתי, באם לא אברח יהיה זה הסוף שלי. ברחתי ממנו ליער עד יעברו לו הזעם והטירוף.

לאחר שעה, ראיתי מגיעה המשאית שהביאה אוכל, ארוחת צהריים לעובדים, ומייסטר ברנדט חוזר במשאית למחנה. אני יצאתי מבין השיחים, פניתי לעובדים שחממו וחילקו את האוכל: לחם ומרק עם עצמות של סוס. הם חתכו חלק מהשק שבו הביאו את הלחם ונתנו לי. עטפתי את רגליי, המשכתי לעבוד עד הערב וכך חזרתי ברגל עם כולם למחנה.

ברצוני לחזור ולצייץ כפי שכבר כתבתי: היתה לי ילדות טובה. בהיותי בן הזקונים, כולם פינקו אותי, אך מהר הסתגלתי לחיים הקשים. תמיד עזרתי ודאגתי לאחרים יותר מאשר לעצמי. זאת ראיתי ולמדתי בבית הורי. במצבים שהתקווה לשרוד לא הייתה מציאותית, אני לא איבדתי תקווה.

אבא עוזב את אינגלינו

לאבא הגיעו ידיעות, שמספר ליטאים, משתפי פעולה עם הגרמנים, רואים בעין רעה שאבא נמצא באינגלינו. "הרי הוא יודע הכל..." אמרו.

באחד הימים פגש אבא על יד גדר המחנה את ידידו, אַרְזְמִי זֶלְיִנְסְקִי, שאמר לו, "מר קורב תזהר, מתכוונים לחסל אותך". גם אני פגשתי את מר ילינבסקי שאמר לי בלחש "אמור לאבא שהכינו כבר בשבילו בור, והוא חייב לעזוב מיד". אך איך עוזבים! אבא הלך לרופאה שהכיר, דר' טיוֹנְלִיסוֹבְנָה, היא נתנה לאבא אישור שאני חולה ומשוחרר 3 ימים מהעבודה.

16.2.1943 - יצאתי לכפר מִיֶּכְלִינָה, עם מכתב מאבא לרְצִינְסְקִי, בו מבקש אבא שיבוא לקחת אותו למחבוא.

19.2.1943 - הגיע קְזִימִירָאָס רצִינְסְקִי ביחד עם קְזִימִירָאָס זֶלְיִנְסְקִי, עם בנו הקטן מְמָרְטָס, בשתי מוחלות, ולקחו את אבא לאליזבטה איבנובנה דיניאסיוק, למחבוא, איפה שאמא נמצאת. מר רצִינְסְקִי סיפק מזון להורי ולאליזבטה.

אסירי מחנה "טוד" (T.O.D) מאוד הצטערו שאבא עזב. אבא עזר לכולם הרבה: במזון ובבידוד שהגויים היו מביאים לאבא לפי בקשתו. גם לתרופות דאג להם בעזרת דר' טיוֹנְלִיסוֹבְנָה, שגיסה היה הרוקח ובעל בית מרקחת באינגלינו.

כשאבא עזב המשכתי במצווה זו, אך לא לזמן רב, כי נעצרתי על ידי המשטרה.

6.3.1943 - הופיעה המשטרה הליטאית במחנה ועצרה אותי. הובילו אותי לתחנת המשטרה אשר היתה ממוקמת בבית גדול המידות של ידידנו מאיר ודינה מולר, אשר נרצחו בפולגון. שני חוקרים התחילו לחקור אותי. האם יש נשק במחנה, ואיפה הוסתר? מי מהעובדים מתכוון לצאת ליערות, לפרטיזנים? איפה נעלם אבא, אצל מי הוא מסותר? הם איימו והזהירו שאם לא אומר את האמת, סופי יהיה מר.

למעשה ידעתי איפה נמצא אבא. גם ידעתי איפה נמצאים שני רובים אשר הובאו באחד הלילות לאינגלינו על ידי שני בחורים צעירים מהמחנה, יצחק גינזבורג וזלמן זילבר מוידז. שניהם שאלו אותי איפה להחביא את הנשק, שבשעת הצורך יהיה קל להוציאו. מתוך אחריות ודאגה לא לסכן את עובדי המחנה החלטנו להחביא את הנשק מתחת אחד הגשרים על יד אינגלינו. לחוקרים ענית שאין אני יודע מאומה, ואין ביכולתי, לצערי, לענות אפילו על שאלה אחת, כי אין לי מושג. חמתם של החוקרים עלתה ומיד החלו להכותני באלות גומי והחלו בעינויים. הם הכניסו את ידי

השמאלית בין המזווה והדלת וסגרו אותה. אחר כך דקרו את ידי השמאלית בפיגיון. עמדתי בעיניים, שתקתי ולא הוצאתי הגה מפי.

הם קראו לשוער של המשטרה וציוו עליו לחפור בור בבית הקברות היהודי. "אראה לך איזה כדור תקבלי" אמר אחד מהם והוציא כדור מהרובה. אני שתקתי, גם לא בכיתי. הם זעמו. אמר בליטאית אחד החוקרים לשני: "Js viska zino- Js ne vienos asaros ne isleido", "הוא יודע הכל, הרי הוא אינו מזיל דמעה". חבל ופצוע הושלכתי לחדר ריק. המנקה מצאה אותי בחדר זרוק, ריחמה עליי ונתנה לי קצת מים לשתות. רחצתי את הפצעים ואז קרה נס.

אני שומע יריות וצעקות. מה זה? מתברר, שכאשר המשמר הגרמני הודיע למפקד המחנה, שהמשטרה הליטאית ערכה חיפוש במחנה ואסרה מועל בלי רשותו, לקח המפקד את המשמר שלו, והם הקיפו את תחנת המשטרה.

כיריות באוויר ובצעקות פרצו לתחנת המשטרה, לאחר ששברו את הדלת האחורית והחלון. המהומה היתה גדולה. אנשי המשטרה הליטאית נבהלו מפני המפקד הגרמני. "מי הרשה לכם לערוך מפקד במחנה? אדאג לכך שישלחו אותכם להילחם נגד הפרטיזנים ביערות ולא לשבת כאן ולא לעשות מאומה".

אני ניצלתי את המהומה, למרות היותי חבול וזב דם, הסתלקתי דרך הדלת האחורית, השבורה, קפצתי מהמרפסת וברחתי. התחבאתי במרחץ של משפחה פולנית, משפחת נְקֶשֶׁט. משם ליער על-יד האגם, שם חיכיתי עד שיחשיך. בחוץ קור עז. בערב הלכתי לזוסייה שלנו, שכבתי בעליית הגג של הרפת. בבוקר, כשזוסייה באה להאכיל את החזירים, היא מצאה אותי.

זוסייה הביאה לי מגבת, תחבושת ומים חמים, כמו כן ארוחת בוקר. בלילה עזבתי ובבוקר הגעתי לגטו שוונציאני. שנים, בהתחלף מזג האוויר, הרגשתי במכות.

בגטו שוונציאני מהומה. מדברים שהוחלט לחסל את הגטו. לגטו הגיע גסטו, מפקדו היהודי של גטו וילנה, עם קבוצת שוטרים יהודים. גסטו הודיע שגטו שוונציאני יחוסל, חלק יעבירו לגטו וילנה וחלק לגטו קובנה. בגטו פגשתי את אחי, משה, שהגיע לגטו עם חיסול מחנה העבודה בפודברודז. בגטו, צפיפות נוראה. הציבור בחדר. בגטו פגשנו את בן עירנו אליהו גילינסקי. אליהו ברח מגטו פוסטווי, כאשר הובילו אותם להורג. הוא ברח, הרוצחים ירו בו ופצעו אותו. שני כדורים פגעו בו, אך הוא ניצל. פצוע הגיע לגטו שוונציאני, והרופאים היהודים טפלו בו. עם חיסול גטו שוונציאני, אחי משה ייעץ לו לברוח, אך אליהו החליט לעבור לגטו קובנה. הוא נרצח בפוגרו.

בליל 23.3.1943 - ברחנו מגטו שוונציאני, אחי משה, אליעזר לויטן וטוביה סולומיאק ואנוכי, וזאת לאחר שחתכנו את חוטי התיל של גדר הגטו. הלכנו לכיוון אינגלינו. לילה, חושך, כך הלכנו בשבילי היערות כ- 20 ק"מ, מחצית הדרך. יצאנו מהיערות לחצות את הכביש הראשי והנה מולנו מצד שמאל, מתקרבות שתי דמויות, ועוברות אותנו. למרות החושך הכרתי אותם. אלה הם שני הבחורים, יצחק גינובורג וזלמן זילבר, מצוידים ברובים שהוציאו מהמחבוא. הם סיפרו שגם את מחנה "טוד" (T.O.D.) באינגלינו החליטו לחסל. הם ברחו, כעת הם הולכים לגטו שוונציאני. הזהרנו אותם לא להתקרב לעיר, בפרט לא לגטו המוקף בשוטרים.

בחקירה ובמכות השתתף גם טיווליס, שתייה בשנת 1941 "הוירשיטיס" והשתתף בצורה פעילה בירושל ובהשמדה של יהודי אינגלינו. בשנת 1946 נידון הרוצח הזה על ידי בית המשפט הסובייטי ל- 25 שנים באחד ממחנות סיביר.

1943.5.4 - חוסל גטו שוונציאני. חלק מהאנשים הובא לגטו וילנה, ואלה שהיו מיועדים לגטו קובנה, הובלו ישר לפוגרי על יד וילנה, ושם נרצחו עם כולם, ביניהם שני הבחורים שפגשנו ביער עם הנשק, יצחק גינבורג וזלמן זילבר. בפוגרי נרצחו כ- 80,000 יהודי וילנה.

משה ואנכי נפרדנו ממליצור לויטן וטוביה סולומיאק. הם הלכו לגויים, מכרים שלהם, ואנו הלכנו לפיטור אנדריבסקי, בכפר ביצוני. בהתחלה אנדריבסקי לא דרש מאומה, הוא רק רוצה להציל יהודים. אחר כך התחיל לדרוש כסף. נתנו לו 3,000 רובל אך הוא דרש עוד. חשבנו ללכת לאבא ואמא להתייעץ, כי כסף אין לנו.

ב- 1943.5.27 - עם שחר, ושוב היות ואני נער לא דומה ליהודי, יצאתי למחבוא של אבא ואמא. אך להגיע אליהם זה לא פשוט. המרחק אומנם רק 14 ק"מ, אך יש לחצות את מסילת הברזל וזה מסוכן. המסילה שמורה מאוד על ידי הצבא הגרמני, בגלל התקפות הפרטיזנים, שהיו באים מיערות בלרוס ומפוצצים את מסילת הברזל. הגרמנים כרתו את העצים במרחק של 100 מטרים משני צידי המסילה, וכל מי שהתקרב למסילה נורה ללא אזהרה.

האפשרות לעבור את המסילה היתה רק במעבר. אך שם עומדים חיילים ומשטרה ובודקים את העוברים. החלטתי לעבור דרך השדות. כשהתקרבת לפסי הרכבת, לפתע, הוקפת על ידי משמר צבאי, שני גרמנים ושלושה אוקראינים (משתפי פעולה עם הגרמנים). הם קראו "עצור, ידיים למעלה!" "לא לירות!" ציווה הגרמני לחיילים. "מה מעשיך כאן נער? מי אתה?"

"אני מחפש את פרחי, פרה חומה עם כתמים לבנים, היא ברחה", אמרתי בליטאית. התחלתי להסביר להם ביידיש. ברשותי היה חבל, ולבוש הייתי כמו רועה. "לא ראינו כאן פרה" אמר אחד החיילים האוקראינים. "בבקשה, היא ברחה לצד השני". שם על יד הנהר נראו פרות במרעה. "טוב, עבור מהר" פקד עלי החיל הגרמני. "להבא אל תלך פה, רק דרך המעבר, אנו נירה ללא אזהרה. מבין? "תודה"- "נדקח", ענית בגרמנית, וחצית בריצה את המסילה. נכנסתי ליער לנוח מהדרך הקשה ולהתאושש ממחד המוות.

הגעתי לחוה, לגבי דיניאסיוק. היא אמרה לי שהוריי נמצאים בעליית הגג, מעל הרפת. אמא ואבא מאוד שמחו בבואי. סיפרתי להם איך ברחנו מגטו שוונציאני, איך עצרה וחקרה אותי המשטרה הליטאית ועל המצב שלנו.

הורי הבחינו שאני מכוסה גרדת. סיפרתי שבעל הבית לא יודע זאת, כי יגרש אותנו מיד. אבא ביקש מגבי דיניאסיוק ללכת לאייגליוו להביא משחה לגרדת ולבקש מידידנו מר יוזף צ'רניס קצת כסף. כשחזרה, הביאה מבית המרקחת משחה ו- 5 דולר.

למחרת, לפנות ערב, נפרדתי מאבא ואמא. בדמעות אמרה אמא: "תזהרו ילדיים". "אבא, אמא, השימרו, אל תזדאגו לנו, אנו עוד נתראה". קפצתי מעליית הגג, נכנסתי ליער וחזרתי למחבוא לאנדריבסקי. מסרנו לו את חמשת הדולרים. לאחר תקופה קצרה, הבנו שלא נוכל להמשיך להיות אצלו. עלינו לחפש מקום אחר.

ב- 1943.6.27 - יצאתי שוב להורי לשאול בעצתם, מה לעשות, למו ללכת? הפעם יצאתי לפנות ערב. את מסילת הברזל חציתי במעבר עם קבוצת כפריים. לגבי דיניאסיוק הגעתי בלילה.

עד הבוקר שהיתי ביער. בבוקר מוקדם, עליתי לעליית הגג של הרפת, אך את אמא ואבא לא מצאתי. חזרתי ליער. מוקדם, יצאה אליזבטה מהבית להוציא את הפרה למרעה. מניתי אליה. היא סיפרה לי שיש חשד שמישהוא הבחין ואתמול אבא ואמא עזבו. הם יצאו ביחד בכדי להגיע לחווה של קזימירס זילנס. בלילה, חושך, ירד גשם, אמא טעתה בדרך וחזרה. קעת אמא בעליית הגג של המרתף, ושם פגשתי את אמא.

מתברר שאבא המשיך ללכת. לאחר לילה של תלאות הגיע לחווה של זילנאס. ושוב, היות ואין אני דומה ליהודי, החלטנו כי אליזבטה תלך איתי בשעות היום ותראה לי את הדרך לזילנאס. אכן כך היה. חיכינו עד לילה, אני ואמא יצאנו לדרך. חושך, גשם, חצינו את היער. בדרך התבוננו לכל העברים, אולי נמצא את אבא.

כך הגענו למרחץ של זילנאס. בבית המרחץ מצאנו את אבא. אבא מאוד שמח שבאתי ושהבאתי את אמא. ואז אמר: "לייבעלעך איך הביא אותך אלוהים בדיוק ברגע זה?"

אבא היה מאוד עייף וצמא. יצאתי לבאר, הבאתי דלי מים קרים ורעננים ואבא שתה לרוותה. סיפרתי לאבא ואמא את מצבנו והם יעצו לנו לעזוב את אנדריבסקי וללכת לקרול בוטקביץ. ב- 30.6.1943 - השכם בבוקר נפרדתי מאמא ומאבא. היה לי קשה מאוד לראות איך הורי היקרים סובלים. הפרידה היתה קשה... לא ידעתי אז, שאת אמא היקרה שלנו שכה אהבתי, לא אראה עוד.

הלכתי דרך היערות והביצות וחזרתי למחבוא שלנו. לאחר מספר ימים עזבנו את אנדריבסקי.

ב- 10.7.1943 - הגענו לחווה, לקרול בוטקביץ. הבוטקביצים קיבלנו אותנו, נתנו לנו מקום במתבן. ארבעה וחצי חודשים היינו אצלם. באחד הימים כאשר הגבי בוטקביץ הביאה לנו אוכל, הבחינה בה השכנה, ואנו נאלצנו לעזוב.

ב- 15.11.1943 - בערב עזבנו את הבוטקביצים. יצאנו לכיוון הכפר דודי. היינו צריכים לעבור כ- 15 ק"מ. כשהתקרבו למסילת הברזל, הכלבים של הפטרול הגרמני התחילו לנבוח, והחיילים התחילו לירות. לילה, חושך, רואים את נתיבי הכדורים. התרחקנו וברחנו ליער, לביצות. הביצות היו מכוסות שיכבת קרח דקה. כאשר אנו דרכנו על הקרח הדק, זה עשה רעש גדול. הקרח נשבר וכאשר ניסיתי לחלץ את רגליי, נשארו האנפילאות (מגפי לבד) בתוך הביצות, ואני נשאיתי רק בגרביים. כך נאלצתי ללכת על האדמה הקפואה. נתקפתי כאבי גב, ולא יכולתי להמשיך ללכת. אחי הטוב, משה, תמך בי בכל כוחותיו ואף סחב אותי על גבו. כך הגענו לאחוזת וידוישיק. על יד האחוזת יש כנסייה, הכומר היה ידיד הוריינו. קרוב לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, רכש אצלנו פחים מגולבנים, בתשלומים (שלא נפדו עקב פרוץ המלחמה), לכיסוי הגג, הכנסייה והמגדל הגבוה שנראה למרחקים.

בעבר הכומר היה איש נעים, כעת מי יודע? אך אין ברירה, חשבנו. בבוקר מוקדם יוצא הכומר מביתו לכנסייה לתפילה, נתייצב לפניו. אחרי מנוחה על יד גדר הכנסייה, נחלשו כאבי הגב, ואנו המשכנו ללכת. הגענו לכפר דודי, למר מודינאס. מודינאס נתן לנו אוכל, ומקום במתבן. לי נתן זוג נעליים ישנות. המתבן היה מלא חציר. היה זה מקום טוב.

ב- 23.12.1943 - הופיע מודינאס במתבן והודיע לנו שהמשרה עצרה את אמא ואת אליזבטה, והם בבית הסוהר בשוונציאני. הוא מפתח. עלינו לעזוב. כמה כאב וצער, אמא היקרה שלנו ואליזבטה בבית הסוהר ואנו לא יכולים לעזור במאומה. איפה אבא אין אנו יודעים. נדע לנו שאת אמא העבירו משוונציאני לבית הסוהר "לוקישקיי" ביולנה, משם לפוגרי, ושם אמא היקרה שלנו נרצחה. תאריך רציחתה של אמא ז"ל לא ידוע. את גבי דיניאסיוק שיחררו לאחר מספר שבועות. ידענו שאבא ואמא נמצאים אצל זילנאס במחבוא. למה ואיך חזרה אמא לגבי דיניאסיוק?

עזבנו את מודינאס, הגענו למר בלזנאס, ומחבוא לא מצאנו. על האוכל לא חסים אבל לתת מקום מחבוא הם מפתחים.

כך אחי משה ואנכי, ני ונד, הגענו - 25.12.1943 לזוואס טרינקונס. טרינקונס התגורר עם אמו בחווה על יד היער. הוא סיפר לנו איך הם רכשו אצלינו את כל המכונות החקלאיות, וזאת בתשלומים נוחים. איך הוא ואמו נתקבלו אצלינו יפה, בהגיעם לאינגלינו. הוא רצה לעזור לנו.

המתנן של טרינקונס שוכן רחוק מהבית על יד ביצה גדולה. מתנן גדול, מלא חציר ותנן בנובה כ-15-20 מטר.

טרינקונס שיחרר שני אבנים גדולות מהיסוד, עשה בתוך החציר פיר עד לריצפה, ושם שהינו בחשיכה, ביום ובלילה.

בלילות היינו מזויזים את אבני היסוד ויוצאים החוצה. פעם בשבוע היה יוזאס בא למתנן לקחת חציר ומביא לנו לחם, נביתה, חלב ומים. כך שהינו בפיר החציר במתנן, בחושך מוחלט כל החורף, מסוף דצמבר 1943 עד אמצע אפריל 1944.

באביב, המתנן התרוקן. טרינקונס ייעץ לנו למצוא מקום ביער, הוא יעזור לנו באוכל. האביב הגיע ואנו ביער. הלילות קרים. בלילות אנו מבקרים אצל טרינקונס בחווה ומקבלים אוכל. אנו גם מבקרים אצל איכרים, מקבלים מזון וחוזרים ליער. כך ביקרנו אצל האדון ניברובסקי. הוא סיפר לנו שאבא היה אצלו ועוב. לפי דעתו, אבא נמצא אצל ז'י בוקובסקי, מרחק 2-3 ק"מ.

באחד הלילות אני נשארת ביער ומשה יצא לחווה, לבוקובסקי, לברר האם אבא אצלו. לפנות בוקר חזר וסיפר שפגש את אבא. באחד הלילות יצאנו שנינו לבקר את אבא. מצאנו את אבא ברפת. מאוד קשה היה לראות איך אבא היקר שלנו סובל, נראה רע מאוד, רזה, חיוור, לא מגולח. אבא סיפר שהוא התכתב עם אמא, העביר לה כסף ודאג לאמא למקום חלופי אצל אחותו של בוקובסקי, שגרה מספר ק"מ מאליזבטה, זאת במקרה שיהיה הכרח לעזוב את אליזבטה. גם לאבא נודע ביום 23.12.1943 שעצרו את אמא ואת אליזבטה.

אבא סיפר לנו למה ואיך הם עזבו את זילנאס. היה זה 23.8.1943 בלילה, קבוצת פרטיזנים שהגיעה מיערות בלורוס, שרפו את המנסרה בשכונת, בכפר נְשֶׁנוֹי, כמו כן הם תקפו את המשמר הגרמני השומר על מסילת הברזל.

זילנאס נבהל, פחד שהגרמנים יבוא לחפש, "עליכם לברוח". לאן בורחים? ליער אי אפשר. היער מוקף מכל הצדדים ע"י חיילים גרמנים. הוחלט שאבא ואמא יסתתרו בשדות תפוחי האדמה. למחרת, התחיל לרדת גשם, הם נרטבו לגמרי. 4 לילות וימים שכבו בשדות תפוחי אדמה. זילנאס הביא להם אוכל וראה כיצד הם שוכבים בבוץ, רטובים לגמרי מהגשמים ומצוננים. בראותו זאת, מר זילנאס התחיל לבכות ואמר: "יתוכלו לחזור למרחץ". בלילה, בא זילנאס למרחץ ואמר: "תלכו ליער, סידרתי לכם מקום מחבוא. תשכבו בין הענפים, שם לא יבחינו בכם".

ב-30.8.1943 - עברו אבא ואמא ליער. באחד הימים בא שוב זילנאס והתחיל לבכות: "הייתם אצלי עשרה שבועות, תרחמו על ילדי, אתם מוכרחים לעזוב". אך לאן עוזבים? הוחלט שאמא תחזור לאליזבטה ואבא ינסה להגיע לקְזִיקוֹר נִיבְרוֹבְסְקִי, המתגורר בכפר בוֹבְלִישְׁקִי. המרחק 12 ק"מ. אך איך מגיעים אליו? אבא נהה, על רגל אחת. צריך גם לחצות את פסי הרכבת, שם בודקים את העוברים. מספר ימים עברו, רציניסקי וזילנאס הכינו עגלה עמוסה חציר, ועמוק בתוכו החביאו את אבא. הם ביקשו מאבא שלא ישתעל חס וחלילה, ויצאו לדרך. בחציית מעבר פסי הרכבת שמע אבא איך הם מברכים את החיילים הגרמנים ב"גוטע מורגן" (בוקר טוב), וכך הגיעו ליער, לא רחוק מחוותו של ניברובסקי.

לפני שאבא נפרד מהם, הוא ביקש שימשיכו לסייע לאמא ולאליזבטה. את היער אבא הכיר. הוא הבחין על כמה גזעים זקנים בחותמת שלנו קורב & גילינסקי. אבא הגיע בהליכה לביתו של נִיבְרוֹבְסְקִי. מקום מחבוא אבא לא נמצא. משם הגיע לְזִי בוקובסקי, לחוותו המבודדת.

יום השחרור

ב- 15.5.1944 - שוב ביקרנו אצל אבא. אבא שם לב שאני חולה. אבא מעודד אותי. אבא סיפר מה עבר עליו, בהיותו שבוי מלחמה בגרמניה, במלחמת העולם הראשונה. "הצבא הסובייטי כבר לא החוק. החזית מתקרבת ואנו נעבור את כל זה" - אמר לי.

באחד הלילות, שוב ביקרנו אצל אבא. אני חולה, יש לי חום, יושב בגרון, איבדתי את הקול ואינני יכול ללכת. "אסור לאבד את התקווה לייבעלע", אמר אבא. אבא המליץ לגשת לאחד המכרים אלפונסס נְסֶפְרוֹבִיץ שחווה לא רחוקה מהיער.

נפרדנו מאבא. למחרת בלילה הלכנו לְסֶפְרוֹבִיץ. מר נְסֶפְרוֹבִיץ נתן לנו מקום ברפת. השיג תרופה מרד, נתן לי כל יום דבש וחלב ולאחר שבועיים הבראתי. אנו חזרנו ליער.

ב- 25.6.1944 - בלילה, אנו ביקרנו אצל אבא להודיע שאני כבר בריא ושגֶסֶפְרוֹבִיץ עזר לנו. בלילות, ביער, אנו שומעים מרחוק ירי ארטילרי. ביום, הרבה אווירונים בשמים, החזית מתקרבת.

6.7.1944 - שומעים אווירונים מפציצים, הפגזות ארטילריה, האדמה רועדת. עליתי על עץ גבוה וראיתי מרחוק היערות בוערים. במערב, אווירונים צוללים ומפציצים את מסילת הברזל. רחוק על הכביש, טור צבאי. האם זה הצבא הגרמני? ואולי הצבא הסובייטי?

אמרת לי משה: "אני יוצא לראות מה המצב ומיד חוזר". כך רצתי מעל חצי שעה ופתאום בדרך צדדית, מקביל ליער, נתקלתי בקבוצת חיילים סובייטים. היו אלה חיילי יחידת הסיוור של הצבא האדום.

ספונטני, רצתי לקראתם ובקול רם הכרזתי: "תודה לכם משחררים שלנו! תודה לצבא האדום! תודה לברית המועצות!" החיילים החזירו לי כאות תודה, בהנפת ידיים והמשיכו ברדיפתם אחרי המשועים הנאצים. נרגש, רצתי בכל כוחי להודיע למשה שאנו משוחררים. כשהחשדך, יצאנו לאבא לבשר את הבשורה הטובה שאנו משוחררים. בערב, משה ואנוכי הגענו לחווה. את אבא פגשנו במתבן. "אבא, באנו לבשר לך כי אנחנו משוחררים".

"לא ייתכן הדבר", אמר אבא. "הבוקר שמענו פה הפצצות כבדות, שהאדמה והמבנים בחווה רעדו". כמו כן גבי בוקובסקי סיפרה לאבא כי היערות בוערים, ושהגרמנים בסביבה ואבא דאג לנו. "כן, אנו משוחררים", אמרנו שוב לאבא. "אנו פגשנו, דיברנו עם המשחררים שלנו, חיילי הצבא האדום". הם עברו בדרכי היערות, חיילים צעירים מאוד ומבוגרים. הרבה מהם ענדו מדליות על חזיהם. אבא, משה ואנוכי, ישבנו ביחד במתבן, עצובים ואדישים. שמחה לא היתה עימנו. חשבנו, בצער ובגעגועים על יקירינו, שלא זכו ליום זה, יום השחרור. היה זה 6.7.1944.

אבא יצא מהמתבן לבשר לבוקובסקים את הידיעה המשמחת... אבא אמר, דווקא עתה יש להיזהר. אתם חייבים לעזוב את היער. עזבו את היער, הגענו לחווה של טרינקונס חכיני לידיעות. האם אינגלנו משוחררת! לאחר מספר ימים עזבו ויצאנו ברגל לאינגלנו. בדרך עברנו לראות את אבא, אך התברר לנו שהוא עזב. הדרכים מלאות צבא סובייטי, טנקים, תותחים, רכב משוריין, כולם נעים לחזית, רודפים אחרי הצבא הגרמני הנסוג.

משה עצר משאית צבאית שהביאה אותנו לאינגלנו. הגענו לבית שלנו. שם מצאנו את אבא ואת דודה מנוחה. בעלה, דודי, אברהם-יעקב שרולביץ, לא זכה לראות את סופם של הגרמנים. הוא נפטר במחבוא, מספר שבועות לפני השחרור. בביתנו פגשנו את בן דודנו שמואל גילינסקי שנשאר

לבדו מכל המשפחה העניפה, ועוד בני עיר שחזרו ממחבואם. כולם רזים מאוד, חיבורים מאוד, כולם גרים בביתנו המרווח.

עם חיסול הגטו באיגנלינו בשבת שובה תש"ב, 27.9.1941 ברחו וניצלו שמונים ואחד יהודים. במשך שנות הכיבוש והמלחמה רובם ניספו. הם נרצחו בגטאות וביערות בלורוס, במחנות העבודה, במחבואם אצל איכרים, ועם חיסול גטו שוונציאני הועברו לזילנה, לפוגרי ושם ניספו. עם שחרור איגנלינו, בייט תמוז תש"ד (10.7.1944) נשארנו בחיים שלושה עשר ניצולים, אלה הם השרידים, שארית הפליטה של הקהילה היהודית הקטנה, אך המפוארת של איגנלינו שלי. התיישבנו על הרצפה מנהג "שבעה" לזכר יקרנו שנספו בשואה.

היה זה יום א', כ"ה תמוז תש"ד 16.7.1944.

תהיה עדיית זו גלעד לזכר יקיריני!

ב"היכל השמות" ב"יד ושם" בירושלים מצויים דפי-עד שמלאתי להנצחת משפחתי, קרוביי ובני עירי שניספו בשואה, על פי רשימות שערך אבא ז"ל לאחר השיחורור.

יהיו גם אלה גלעד לזכר יקיריני!

1993 - סוף הקיץ: הנופים והאוויר האדום

"כל המקיים נפש אחת כאילו קיים עולם מלא"

ואלה שמות ידידינו הנוצרים שעזרו, סיכנו חייהם במתן לנו מחסה ומקלט.
עם צאצאיהם הקשר נשמר עד היום.

1. זוסיה פאוקשטה - Zosia Paukste
2. קרוליס ויוזפטה בוטקביצוס - Karolis & Jozefita Butkevicius
3. יונס וטקלה בוטקביצוס - Jonas & Tekla Butkevicius
4. יליזבטה איבנובנה דיניסיוק - Elizabeta Jvanovna Dinisiuk
5. קזימיראס וקונסטנצה רצינסקי - Kazimieras & Koustanciya Racinski
6. קזימיראס ואפולוניה זילנס - Kazimieras & Apolonia Zilenas
7. יזי ו-וצ'יסלבה בוקובסקי - Jerzy & Wacyslawa Bukowski
8. יוזס טרינקונס ואמו - Jozas Trinkunas & his mother Domicela
9. אלפונסאס גספרוביץ-גספרס - Alfonsas Gasparawicus-Gasparas
10. לודוויקאס ומריה מילאסיוס - Ludvikas & Mariya Milasius

"יד ושם" העניקה להם את המדליה לחסידי אומות העולם.

שמותיהם הונצחו לעד על לוח כבוד בחורשת חסידי אומות העולם ב"יד ושם" בירושלים.

פוליגון על יד נובו שוונציאני

מקום בו נרצחו 8,000 יהודי מחוז שוונציאני ביניהם יהודי איגנלינו

מצבת הזיכרון לקדושים שהוקמה בבית העלמין
בקרית שאול - תל-אביב

אחרי המלחמה

ביתנו היה בית פתוח לכל יהודי שארית הפליטה. כשהחזית בין ברית המועצות וגרמניה נצרה בליטא על-יד העיר שאבלי, הגיעו אלינו פליטים יהודים מעיר זו. אבא דאג להם לדיור ולקיום. ביתנו היה גם מקום מפגש לחיילים ולקצינים יהודים של הצבא האדום, שחיפשו מפגש עם יהודים. יחס השלטונות הסובייטים אלינו היה טוב, גם כלכלית לא היה חסר לנו מאומה.

אך קשה היה לראות את עיירתנו ללא יהודים. בתי כנסת, בתי הספר שלנו הרוסים, בבתי היהודים מתגוררים ליטאים שהשתתפו ברצח יהודים, בביזה, ורואים בשנאה, שאנו נשארו בחיים.

אין יהודים בעיירתנו איגנלינו. לנו אין עתיד שם. עם סיום מלחמת העולם השנייה בשנת 1945, אירופה הרוסה, אין קשר בין ארצות וערים. מפה לאוזן מוסרים שרידי שארית הפליטה שנשארו, אחד מעיר ושניים ממשפחה, שעלינו לעזוב את מזרח אירופה ולהתקדם למערב גרמניה ולאוסטריה, במטרה להגיע לארץ ישראל.

בשנת 1945 יצא חוק בכרית המועצות שכל האזרחים שהיו עד מרוץ מלחמת העולם השנייה, 1939, אזרחי פולין, רשאים לעזוב את ברית המועצות לפולניה. אנו ניצלנו ההזדמנות, וכרפטריאנטיס, עזבנו את אדמת ליטא, הרוויה בדם יהודים. יצאנו לדרך, בתקווה להגיע לארץ ישראל. התברר לנו שהדרך קשה, מסוכנת וארוכה מאוד.

בסוף שנת 1945 עזבה הקבוצה הראשונה, ביניהם אחי משה, ובהתחלת 1946 עזבנו אנו: אבא, אני ודודה מנוחה. כך נשארה עיירתי איגנלינו ללא יהודים עד היום הזה. אותה עיירה שהיתה בה פעם קהילה יהודית פעילה ותוססת. עם עזיבתנו, השלטונות הליטאים-סובייטיים הרסו גם את בית הקברות היהודי באיגנלינו. על טח בית הקברות בנו בית ספר ומגרשי ספורט.

תחנתנו הראשונה בפולין היתה בעיר לודז'. שם מפגשו את משה ואשתו שפרה ויתר האיגנלינאים. בפולין פעלה "הבריתה", ארגון בלתי ליגלי, שעסק בהברחת יהודי שארית הפליטה ממזרח אירופה לגרמניה, אוסטריה ואיטליה. בעזרתם עזבו יהודים את פולין בדרכים שונות, שיחדו שומרי גבולות ובתנאים קשים הגיעו לגרמניה המערבית ולאוסטריה.

בעזרת "הבריתה" הגיעו אבא, משה, אשתו שפרה, ודודה מנוחה לגרמניה. אני נשאיתי בפולין והצטרפתי לקבוצת "דרורי" בגדנסק, היא דנציג. הקבוצה שלנו היה הגרעין להקמת קבוצת לחמי הגטאות בגליל המערבי.

בשנת 1946 עזבתי את פולין. את הגבול לגרמניה עברתי בניירות מזויפים, כנער, פליט מלחמה יווני, החוזר לארצו.

בגרמניה, במחנה עקורים וולדשטאדט- ביי פוקינג, נפגשתי עם אבא, עם משה ושפרה ועם דודה מנוחה. בגרמניה הכיר אבא את המנחל הכללי של הגיוינט בגרמניה, ד"ר ליאו שוורץ, ואני נתקבלתי לעבודה במרכז הגיוינט במינכן.

הגיוינט, "American Jewish Joint Distribution Committee", ארגון סעד יהודי, נוסד בארצות הברית בשנת 1914 והושיט סיוע ליהודים במצוקה.

אחרי מלחמת העולם השנייה פעל הגוינט בסיוע ליהודי שארית הפליטה באירופה, בפרט בגרמניה, אוסטריה ובאיטליה. הגוינט סיפק לאנשי שארית הפליטה מזון, ביגוד, טיפול רפואי, חינוך ותרבות וסייע בכל שטחי החיים.

אני התקבלתי לעבודה במחלקה לתפקידים מיוחדים (Special Services) עבודה מעניינת, מכובדת ובתנאים טובים. בין יתר התפקידים שמלאתי, הייתי קצין קישור בין המחלקה למוסד לעליה ב"ה הבריחה".

"הבריחה" בגרמניה ארגנה את העליה הבלתי ליגלית לארץ ישראל, תכננה את מסלולי הנסיעה ושיחזה את שומרי הגבול. הגוינט תרם את מרבית הכסף, ספק תחבורה, מסמכים וכו'. היה שיתוף פעולה בין הגוינט ל"בריחה". כאשר אנשי "הבריחה" נאסרו הגוינט פעל לשחררם. בתפקידי ביקרתי לעיתים קרובות כמעט בכל מחנות העקורים בגרמניה המערבית. את תפקידי מלאתי במסירות רבה ובנאמנות.

בשנת 1947, עזב אבא את גרמניה לארץ ישראל. כעסקן ציוני לפני המלחמה, אבא קיבל סיוע מהסוכנות היהודית ועלה בעליה ד' עם שם בדוי "לֶדְרֶר אוֹיֶן". אבא תכנן, אולי יצליח לשחרר את אליהו ממחנה המעצר בקניה, אך השלטונות הבריטים דחו בקשתו. אליהו נחשב בעיני הבריטים "טרוריסט" מסוכן מאוד. כזכור שוחרר אליהו רק עם קום מדינת ישראל בשנת 1948.

בשנת 1947 עזבו משה, שפרה ובתם מירה את גרמניה בעליה ד' עם מסמכים מזויפים, כמו כן דודה מנוחה. כזכור השלטונות הבריטים ששלטו בארץ ישראל אסרו על היהודים לעלות ארצה. כך ארגן המוסד לעליה ב' ("הבריחה") את האוניה "יציאת אירופה 1947" - "אקסודוס" ועל סיפונה 4,500 עולים, משארית הפליטה. היה צורך בארגון חשאי, בהסעת העולים מעשרות מחנות עקורים מרחבי גרמניה ואוסטריה, היה צורך באספקת מזון, ביגוד וציוד רפואי. היה לי הכבוד להשתתף בארגון מבצע זה ומבצעים אחרים.

כזכור, האוניה "אקסודוס" הגיעה לחופי הארץ, אך הוחזרה ע"י השלטונות הבריטים לגרמניה. למרות הקשיים וסכנת החיים המשיכו יהודי שארית הפליטה לסכן עצמם, לגנוב גבולות ברכב וברגל עברו בהרי האלפים מאוסטריה לאיטליה. בדרכים שונות, בספירות רעועות, בצפיפות רבה, יצאו לדרך להגיע לארץ ישראל ולבנות את המדינה היהודית, להילחם על עצמאותה. בהגיעם לחופי הארץ, נעצרו ע"י השלטונות הבריטיים, והועברו למחנות מעצר בארץ ובקפריסין. הם שוחררו בשנת 1948 עם סיום השלטון הבריטי. עם שחרורם התגייסו לצה"ל והשתתפו בקרבות במלחמת השחרור. לצערי, רבים מהם נפלו ולא זכו להגשים חלומם ולחיות במדינה יהודית חופשית.

בשנת 1947, במינכן, הכרתי את שפרה ויינר, נערה נאה, נחמדה, תלמידה בנימינסיה העברית במינכן.

משפחת ויינר שהייתה משפחה מכובדת בוויילנה, התגוררה ברח' רוזניצקי מס' 11. הרחוב הוכרז בספטמבר 1941 כחלק מהגטו (היה זה הרחוב הראשי בגטו).

ביום ה' כ"ג אלול תשי"ג, 23.9.1943, חוסל גטו ויילנה. ימים ספורים לפני חיסול הגטו, באחד הלילות, המשפחה ברחה מהגטו. דרך הגגות הם הגיעו למחבוא בפרבר העיר.

ימים ספורים לפני שחרור ויילנה, בייח תמוז תשי"ד 9.7.1944, נרצחו אביה, מרדכי ויינר, בן 42, ואחיה היחיד, יואל, בן 16. הם נורו בידי חיילים גרמנים. שפרה נשארה בחיים עם אמה מרים.

בתחילת 1949, למרות שעמדו בפנינו אפשרויות הגירה שונות ומפתות, החלטנו, שפרה, אמה מרים ואנוכי, וחברנו הטוב, דב אלטשילר-אשל, לעזוב את גרמניה ולעלות ארצה ולהשתלב בבניין הארץ. עזבתי את דירת הטיבה והנוחה. היתה זו דירה ממשלתית שעד סיום מלחמת העולם השנייה התגורר בה נאצי ידוע, אחד ממנהלי תחנת הרכבת במינכן.

10.4.1949 - לפנות ערב עזבנו את מינכן באווירון שאורגן ע"י הסוכנות היהודית, והמריא לישראל. הגענו ללוד, קבוצה של פעילי המוסד לעליה ב' בגרמניה וביניהם מנהל הסוכנות היהודית בגרמניה, הד"ר חיים הופמן- יחיל.

י"ב ניסן תשי"ט 11.4.1949 - ערב פסח הגענו לארץ ישראל. בשדה התעופה היה חושך מוחלט. פקיד הסוכנות היה היחיד בשדה שקבל אותנו והוציא לנו תעודת עליה.

היתה זו שעת בוקר מוקדמת, השחר הפציע, יום אביב, ריח הפרדסים הנאים קבל את פנינו. אוטובוס הביא אותנו משדה התעופה בלוד, לבאר יעקב. נהג האוטובוס הוריד את כולם בשעה 5:00 לפנות בוקר בכביש על יד בית העולים ונעלם.

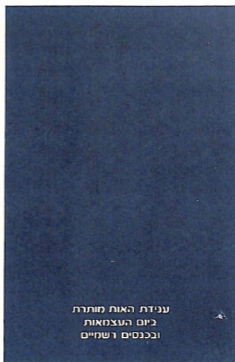
בסביבה שמענו יללות תנים. במרחק מה, ראינו את בית העולים, צריפים רעועים, ללא חלונות. מאות אוהלים בין ערימות אשפה ולכלוך.

בבוקר הופיע פקיד הסוכנות, פתח המשרד והודיע לנו שבית העולים מלא ואין לנו מקום, אף לא באוהלים.

עזבנו את באר יעקב והגענו לתל אביב. שפרה ואמה נסעו לדוד ישעיהו רייכל לגבעתיים. דב ואנוכי נסענו "להדסים" שם התגוררו הוריו. לנתי בהדסים, משם המשכתי לפרדס חנה. בפרדס חנה שמחתי מאוד מפגוש את אבא, שלא ראיתיו שנתיים, ואת אלירו שלא ראיתיו 11 שנים. הם שמחו עם בואי לארץ ישראל. היה זה באביב, 12.4.1949. לאחר מספר ימים, בחול המועד פסח נסעתי לעפולה לבקר את משה, שפרה ומירה. הם שמחו עם בואי ארצה.

בארץ הוענק לי, ע"י משרד הביטחון, אות עליה, עיטור לוחמי המדינה, ואות ההגנה וזאת בהמלצת מפקד "הבריחה" בגרמניה, מר אפרים דקל, עבור פעולותי למען העליה הבלתי ליגלית לארץ ישראל.

דף תעודות

משרד הביטחון

7978 /ג

שם משפחה	קורב
שם פרטי	ליטאן
שם האב	ירחמיאל
מס. זהות	845915

דף עיטור לוחמי המדינה

מדינת ישראל
משרד הביטחון

עיטור לוחמי המדינה הוענק ל

קורב ליאון

845915

מס' זהות

על חלקו
במאבק
לחקומת
ישראל

דב רמתי
סגן המנהל הכללי ליועץ ומימון

א' 1592

מס' תעודת

מא אדר תשנ"ו
12 טבץ 1996

תאריך

החיים בארץ

הקשר ביני לשפרה היה קבוע. נישאנו ביום ה' י"ד אלול תשי"ט 8.9.1949 והתחלנו בחיים סדירים כאזרחי מדינת ישראל. עם עלייתי ארצה, התקבלתי לעבודה בגיוינט תל-אביב, אחר כך בגיוינט מלב"ן" - מוסדות לטיפול בעולים נחשלים.

שכרנו דירה בחולות, בשיכון קטן, נבעת חולון ע"י מולדת. היתה זו דירת חדר אחד, ללא חשמל, ללא עץ, ללא ירק מסביב וללא ציפורים בסביבה, מסביב רק חולות. האוטובוס הגיע רק פעמיים ביום, בבוקר ובערב. ביום סופת חול לא הגיע כלל, מאחר והחול כיסה את הכביש.

ב- ז' בתמוז תשי"י 22.6.1950 נולד בנו מרדכי-מוטי, שמחנו מאוד. סבא ירחמיאל, סבתא מרים, דודה מנוחה, כולנו היינו מאושרים. באותה שנה רכשנו דירת שיכון, חדר וחצי ב"מפדה האזרחי" בחולון, שהיה בשלבי בניה. היה זה בית דו-משפחתי על שטח של חצי דונם. השיכון נקרא "שיכון בלי", זאת אומרת, רק קירות עם דלת כניסה. במשך הזמן הוספנו דלתות פנימיות, ארונות מטבח, ארונות כביסה, דוד חשמל, אמבטיה ובנינו בעצמנו שביל כניסה לבית. שתלנו לבד עצי פרי וסידרנו גינה.

עמדנו לבנות חדר עבור אבא, שעתידי לגור איתנו. אבא ביקש לסיים עבודתו בפרדס חנה, שלפי החוזה תסתיים בסוף שנת 1952.

אבא היקר שלנו, שתמיד דאג לכולנו נפטר במפתיע בכ"ג אלול, תשי"ב 13.9.1952 ולא זכינו שיגור איתנו. קרה זה בשבוע שבו הייתי אמור לבוא לקחת את אבא אלינו, לחגוג ביחד את ראש השנה, יום הכיפורים וחג הסוכות.

ב- 1953 נולדה בתנו רוחמה, כולנו מאושרים. בארץ היתה אז תקופה קשה, תקופת הצנע, אך אנו הינו משפחה מאושרת.

בשנת 1955 רכשנו דירה מרווחת ברמת גן. כמו כן, רכשנו רכב חדש. באותו בנין רכשה גם סבתא מרים דירה. הילדים החלו לימודיהם בב"ס היסודי "הגפן" והמשיכו בתיכון "אוהל שם", רמת-גן. שניהם היו פעילים ב"צופים". רוחמה היתה מדריכה, מוטי נרשם כחבר במועדון התעופה לישראל ברמת-גן. הוא בנה טיסנים, התוודע אל הדאייה והשתתף בתחרויות ארציות וקיבל מדליות. לימים מונה כמדריך המועדון.

מוטי השתתף בטלולים, במסעות, אהב את הצומח ואת נופי הארץ, כמו כן התנדב למגן דוד אדום. באוגוסט 1968 מוטי גויס לצה"ל, בתקווה לשרת בחיל האוויר ולהגיע לקורס טיס, אך כבר במבדקים הרפואיים, בבדיקת העיניים הובהר שלטיס לא יוכל להתקבל ואז התנדב לשרת בחיל השריון.

מוטי השתלם בקורס מקצועות טנק, וסיים כחניך מצטיין את לימודיו בקורס תותחנות טנקים. בהמלצת מפקדיו נשלח מוטי לקורס מפקדי טנקים וסיים בהצטיינות.

כמה שמחים וגאים הינו כאשר במסדר סיום הקורס הקריאו את שמו כחניך מצטיין.

ימי שירותו בצה"ל היו ימי מלחמת ההתשה, בחזית הדרום, במדבר סיני, על גדות תעלת סואץ, שם מוטי פעל כמפקד טנק. אומנם מוטי לא כתב לנו, גם כשהיה בא לחופשה לא התלונן, לא סיפר לנו מאומה על שירותו הצבאי המסוכן והקשה.

העיתונות היתה מודיעה יום יום על נפגעים. עלינו עברה תקופה קשה, שנה וחצי של פחד, חרדה, ולילות אין סוף ללא שינה, ביוזענו באיזה מקומות קשים ומסוכנים מוטי שלנו משרת. בתקופה זו מוטי נפצע באימונים והובא לב"י בבאר שבע. לנו הוא לא הודיע. מוטי לא רצה להדאיג אותנו. לנו נודע רק כאשר הגיע הביתה לחופשה, עם עזיבתו את בית החולים. לימים נשלח מוטי להדריך בבית הספר לשריון.

בתום עבודתי "בגיוינט-מלב"י", מוסד בו עבדתי 20 שנה בתפקידים מנהליים, התחלתי לעבוד בסוכנות היהודית לארץ ישראל, כמנהל מרכז קליטה. עם גבור העליה מברית המועצות הוצע לי לצאת לוינה, אוסטריה, לנהל שם את מחנה המעבר לעולים של הסוכנות היהודית לארץ ישראל. לצערי מלחמת יום הכיפורים שבשה התוכניות ומשארנו בארץ. עד יציאתי לגמלאות עבדתי בסוכנות היהודית 22 שנה בתפקיד מנהל מרכזי קליטה במקומות שונים, מתוכם 20 שנה ניהלתי מרכז קליטה לעולים צעירים.

כמנהל מרכז קליטה לעולים צעירים, שעלו מכל קצוות תבל, התמסרתי כולי, ביחד עם צוות עובדים מסור, להקל על קליטתם בארץ. עם עזיבתם את מרכז הקליטה ליוויתי את העולים בקליטתם בארץ ושמחתי לראותם משתלבים בעבודה, בחברה ובכל שטחי החיים. כמה טוב לראות אותם מסודרים, מקימים משפחות ומשתתפים כאזרחים טובים בניין הארץ. תפקידי בקליטת עליה היה קשה, אך לי זה נתן סיפוק רב ובוהו ראיתי שכרי. תוך כדי עבודתי, זכרתי תמיד את מצבי כעולה חדש וקשיי הקליטה. עבודה זו, שבה שקעתי כולי, שימשה לי גם מרפא לנפשי הפצועה, עקב אובדן בנו היקר. עם רבים מהעולים נשארנו ידידים והם שומרים על קשר. עובדה זו גורמת לנו להרגשה טובה.

ב"יג ניסן תשכ"א, 30.3.1961 נפטרה **סבתא מרים** במפתיע. סבתא מרים ז"ל גרה איתנו באותו בניין ברמת גן. סבתא היתה אישה נבונה ואצילת נפש. סבתא זכתה לנחת מנכדיה, מוטי ורוחמה, שהם היו כל חייה ושאותם אהבה מאוד. גם הם אהבו וכבדו את סבתא מרים מאוד. שנות השואה והסבל נתנו בה את אותותיהם, והיא בת 56 בלבד במותה.

בן דודינו **שמואל גילינסקי** שנשאר לבדו מכל המשפחה העניפה, גר על ידינו באותו בנין ברמת-גן, ועבדנו ביחד בגיוינט-מלב"י. שנות השואה והסבל נתנו בו את אותותיהם. שמואל ז"ל נפטר במפתיע ב-י"ד אייר תשכ"ז, 24.5.1967.

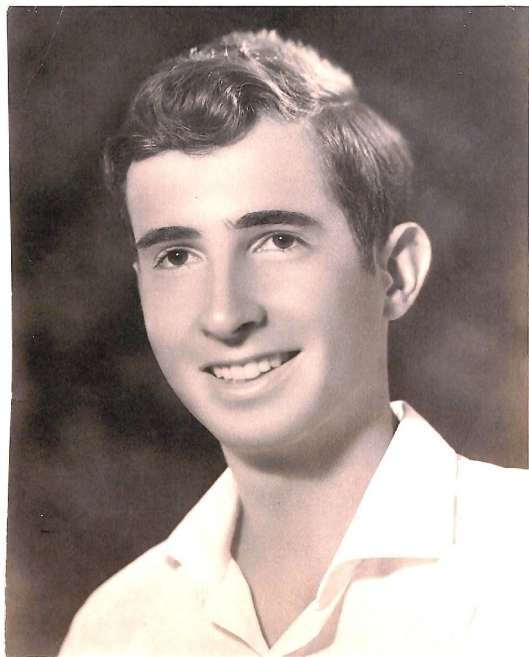
אחרי השואה, **דודה מנוחה** נשארה לבד. כזכור דודי אברהם יעקב ז"ל נפטר בהיותו במחבוא. בשנת 1961, דודה מנוחה באה לגור על ידינו, בדירת סבתא מרים ז"ל. דודה מנוחה היתה אצילת נפש, טובת לב. את מוטי ורוחמה אהבה מאוד, אהבת סבתא טובה. דודה מנוחה היתה מסורה לכל המשפחה וכולנו אהבנו אותה. עשר שנים גרה דודה מנוחה איתנו. דודה מנוחה ז"ל נפטרה ב-כ"ח אייר תשל"א 23.5.1971.

משה ושפרה זכו לרב נחת מבנותיהן מרים-מירה ויעל ומשפחותיהן. אחי משה ז"ל נפטר ב- י"ג אדר ב' תשל"ח, 22.3.1978. שפרה ז"ל נפטרה ב- י' חשוון תשמ"ה, 5.11.1984. **אחי אליהו** לא הקים משפחה, וכל חייו היו מסירות לארץ ישראל. אחי אליהו ז"ל, נפטר ב- כ"ט כסלו תשנ"ז, 10.12.1996.

בקיץ 1971 השתחרר מוטי מצה"ל ופנה אל בית הספר "אורט טכניקום" בגבעתיים, שם למד הנדסת בנין וארכיטקטורה. בזמן לימודיו, במסגרת פרויקט לפיתוח חוש האסטטיקה, הכין מוטי דגם ארכיטקטוני. כשהחליטה הנהלת "אורט טכניקום" גבעתיים להנציח את זכר תלמידיה, שנמלו במערכות ישראל בהקמת אנדרטה, בחרה ועדת ההנצחה של ביה"ס בדגם שתכנן מוטי. אז הובהר כי מתכנן הדגם נפל במלחמת יום הכיפורים. האנדרטה ניצבת בחצר בית הספר, כאנדרטה רשמית מטעם משרד הביטחון.

בשנת 1971 רוחמה התגייסה לצה"ל. עוד לפני סיום שירותה, בשנת 1972 נישאה לבחיר ליבה, גדעון אליס, בן למשפחה ותיקה ומכובדת. ב- 1973 נולדה נכדתנו הראשונה קרן. כולנו מאושרים. חשבנו שהגענו למנוחה ולנחלה במולדתנו הריבונית, ועתיד טוב לפנינו. אולם היתה זאת אשליה, כי הגורל המר התאכזר, כאילו לא מלאה מידת הסבל שלנו בשואה.

מוטי - מרדכי קורב

ז' בתמוז תשי"ז - 22.6.1950 - כ"ה בתשרי תשל"ד 21.10.1973

מלחמת יום הכיפורים

5.10.1973, ערב יום הכיפורים, תשל"ד, בארץ מצב מתוח, עוברת שמועות על גיוס שקט. מי יודע מה יביא יום?

לפנות ערב יצאנו, שפרה, מוטי ואנוכי לבית הכנסת לתפילת "כל נדרי". אחרי התפילה יצאנו שלושתנו, ברגל כמוזב, לבקר את רוחמה וקרן, שנשארו לבד בבית כי גדעון היה בצבא. חזרנו הביתה מאוחר, בכבישים ראינו רכב צבאי ואזרחי, דבר חריג ביותר בליל יום הכיפורים. למחרת הלכנו לבית הכנסת. אחרי תפילת מוסף, בשעה 14:00 נשמעה הצפירה, שהכריזה על התחלת מלחמת יום הכיפורים.

ביום הקדוש, יום הכיפורים, בעיצומה של התענית, ביום "תשרי תשל"ד, 6.10.1973 בשעה 14:00, פרצה המלחמה. צבאות מצרים מדרום וצבאות סוריה מצפון, תקפו את ישראל. לאחר תפילת מוסף, חזרנו מבית הכנסת הביתה, החלטנו שאני אסע למרכז הקליטה לבדוק האם המקלטים פתוחים ולהסביר לעולים על המצב. מוטי נסע לרוחמה לעזור לה ולבדוק האם אצלם המקלט מסודר.

בהיותי במרכז הקליטה, טלפן מוטי אלי והודיע, שטלפנו מהצבא ומסרו שעלי להתייצב למחרת ביחידה. מוטי התפלא שהוא, השייך ליחידת שריון מובחרת, טרם קיבל צו גיוס, לכן נסע לחבריו לברר מה הסיבה. לפנות ערב קיבל מוטי צו גיוס, שעליו להתייצב מיד. "הפעם תהיה זו המלחמה שלנו, של השריון" אמר מוטי לפני עזיבתו את הבית.

לקחתי את מוטי למקום המפגש, משם יצא למלחמה. נפרדנו בחיבוק ונשיקות, בתקווה שהמלחמה יתגמר מהר ומוטי שלנו ישוב הביתה בשלום. לא תארתי לי, שאת מוטי היקר שלנו, אהובנו, לא נראה עוד, שהפרדה היא לנצח. למחרת בבוקר התייצבתי ביחידתי.

שבוועים ימים לחם מוטי כמפקד טנק, באומץ לב, במסירות עלאית. הם לחמו בגבורה בקרבות ובתפיסת ראש החטיבה שרבים מהם היו בוגרי מלחמת ההתשה. הם לחמו בגבורה בקרבות ובתפיסת ראש הגשר, מהלך שהביא לשינוי גדול ביותר במלחמה זו. הם לחמו בקרבות מרים, כדי להרחיב את ראש הגשר צפונה ולמנוע את ניתוקם של הכוחות הצולחים. מסלול הקרבות של החטיבה כולל שמות כגון: "חמדיה", "כישוף", "טלוויזיה", "לכסיקון", "עכביש" פריצת צומת "טרטור", "גרירת גשר הגלילים", "החזות הסינית", ו"מיזורי".

ביום כ"ה תשרי תשל"ד 21.10.1973 מספר שעות לפני הפסקת האש בחזית סיני, נפצע מוטי, בהיותו חשוף בצריח הטנק במהלך ההתקפה האכזרית באזור "מיזורי" בגזרת התעלה, בהרחבת הגשר, מול העיר איסמאליה.

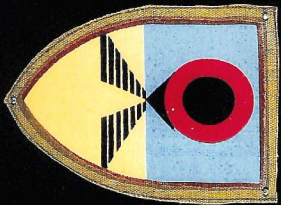
מוטי נפצע אנושות, וכל מאמצי הרופאים בשדה עלו בתוהו. מוטי היקר שלנו נפטר במסוק בדרכו לבית החולים, והוא באביב ימיו בן 23.

24.10.1973 קיבלתי חופשה. לא ידעתי שחופשה זו ניתנה לי, על מנת שאבוא הביתה לקבל את ההודעה המרה, בשורת איוב, שמוטי שלנו אהובנו, מחמד נפשנו לא יחזור.

אבדנו את היקר לנו מכל, את עלם טיפוחינו, שנפל על הגנת העם והארץ, למען לא נדע עוד שואה. עולמנו נחרב, חיינו ללא שמחת חיים, חיינו צער, געגועים, אפלה ויגון.

לכאב שלנו כהורים אין גבול, אבל מצאנו נחמה באושרה של בתנו רוחמה, עם היוולדם של שני בנים, שחף נולד ב- 1979 ואלון ב- 1983, אחים לקרן, שמביאים לנו נחת ואושר רב. במשפחתה אנו מוצאים חיזוק, עידוד ושמחה. הקשר הטוב והקבוע שאנו מקיימים איתם מקל על סבלנו ונותן טעם לחיינו.

מ/ 2056998/8 רס"ל קורב מודני (מוסר) ז"ל

אורט טכניקום גבעתיים

כיכר הבנים

דגם זה עוצב ע"י מוטי קורב ז"ל
חדגם זכה במקום ראשון בתחרות אדריכלות ארצית
לאחר נפילתו במלחמת יום כיפור.

האנדרטה לזכרם של חללי ביה"ס שנפלו במסגרת
שרותם הצבאי.

טפוז פאזע טאלאנא

געגזעים

אזוי יקר,

השנים עוברות לאט בצער, ואתה לא איתנו,
מה גדול רצוננו לחבק אותך, לשמוע קולך.
מוטי שלנו, יפה הבלורית, הפנים המחייכות,
הצחוק הטוב, העדין.
עלם גבה-קומה, חסון ויפה תואר.

אזוי אהובין,

מחשבותינו איתך בקומנו עם בוקר,
מחשבותינו איתך ביום ובערב,
מחשבותינו איתך בלילות הארוכים, אין סוף.
אתה איתנו בעיסוקינו,
אתה איתנו במנוחתנו,
אתה איתנו תמיד.
מחשבותינו, מה היית עושה היום?
איך היה נראה הכל? לו...

אזוי אהוב,

לפעמים אתה מגיע,
בחלום אתה מופיע,
כמה טוב לנו אז,
אך שוב אתה נעלם,
רחוק לעבר האופק ברקיע.

חוליו לחימה (שלו).

מי ייתן לנו הכוח,

לשאת בדממה,

את הכאב והצער.

וזאת, עד אשר יגיע זמננו...

וננוח למרגלותיך...

ואז, שם נמצא את מנוחתנו.

32 ד"ר, כאב ועצמוץ

אנא ואבא

החיים נמשכים. אחרת

קמים בבוקר, הכל דומה - לכאורה.
מתמידים בשגרת-חיים מסודרת,
איש לא מבין כמה באמת נורא.
החיים נמשכים. אחרת.

מחייכים לאנשים, הולכים לקניות,
יממה אחרי יממה עוברת.
בחשאי מזילים דמעה.
החיים נמשכים. אחרת.

יוצאים לטיול, מתכנסים במשפחה,
תמונת הבן שוב ושוב חוזרת,
העצב נמהל בכל אירוע ובכל שמחה.
החיים נמשכים. אחרת.

מדברים אם אנשים, צוחקים, מתבדחים,
מישהו זורק מילה מיותרת,
ושוב עולים זכרונות נשכחים.
החיים נמשכים. אחרת.

נותנים לילדים לצאת, לבלות,
מאוד מודאגים כשהשעה מאוחרת,
כשקשה - מתייפחים במיטה, בלילות.
החיים נמשכים. אחרת.

איש לא יבין, עולמנו נשבר,
גם אם התנהגותנו נראית נהדרת,
חלק מאיתנו, עם הבן נקבר.
החיים נמשכים. אחרת.

אבשלום אדרת, אבא של ערן ז"ל

מסדר הנופלים/הים הפר

הם באים מן ההרים, מן השפלה, מן המדבר,
הם באים - שמות, פנים, עיניים - ומתיצבים אל המסדר,
הם באים בצעד גברי, חזקים ושזופים,
הם יוצאים מתוך המטוסים המרוסקים ומן הטנקים השרופים,
הם קמים מאחורי הסלעים, מעבר לדיונות ומתוך תעלות הקשר.
גיבורים כאריות, עזים כנמרים וקלים כנשר,
והם עוברים אחד אחד בין שתי שורות של מלאכים,
המאכילים אותם ממתקים ועונדים על צווארם פרחים.
ואני מביט בהם והם כולם שמחים,
אלה האחים שלי, אלה האחים.

והם פוגשים זה את זה, עיניים שחורות וכחולות וחומות,
והם מזכירים זה לזה שמות וכלים ומקומות,
ומוזגים זה לזה ספלי קפה ותה,
ומתפרצים פתאום יחד בקריאות: כיפק-הי!
והם פוגשים בקהל הרב רעים וידידים,
והמפקדים טופחים על שכם הטוראים וטוראים לוחצים יד למפקדים.
והם פורצים בשירה ומוחאים כפים,
ומקשיבים להם בהתפעלות כל יושבי השמים,
והפגישה נמשכת יום ולילה, יום ולילה.
כי חבורה שכזאת לא היתה עוד למעלה.
ואז פתאום שומעים הם קולות מוכרים בוכים,
והם מביטים הביתה אל אבא ואמא, אל הנשים, הילדים והאחים,
ופניהם דוממות והם עומדים נבוכים,
ואז מישהו מהם לוחש: שליחה, אבל היינו מוכרחים,
ניצחנו בקרבות וכעת אנו נחים,
אלה האחים שלי, אלה האחים.

וככה הם עומדים והאור על פניהם,
ורק אלהים לבדו עובר ביניהם,
וכשדמעות בעיניו הוא מנשק את פצעיהם,
והוא אומר בקול רוטט למלאכיו הלבנים,
אלה הבנים שלי, אלה הבנים.

